
**Wetenschappelijke Raad voor het
Regeringsbeleid**

**Verslag Eerste
Raadsperiode**

1972

1977

WOORD VOORAF

De leden van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid hebben op 31 december 1977 hun eerste zittingsperiode afgesloten. In deze publikatie doet de Raad verslag van de werkzaamheden in deze periode. Hoewel in de Instellingswet W.R.R. geen regeling dienaangaande is opgenomen, vindt de Raad het van belang inzicht te geven in de wijze waarop hij zijn wettelijke taak heeft proberen uit te voeren. Juist vanwege zijn grote vrijheid inzake werkprogramma en werkwijze is een zo groot mogelijke openbaarheid over de werkzaamheden gewenst. De Raad heeft hieraan in deze eerste periode reeds veel aandacht besteed, onder meer door de uitgave van zijn publikaties en mededelingenbladen. In dit verslag wordt daarop voortgebouwd.

Voor de Raad, zeker in deze eerste Raadsperiode, geldt tevens dat deze een experimenteel karakter heeft. De ervaringen kunnen van belang zijn voor de Raad in zijn nieuwe samenstelling en voor alle anderen die in het werk van de W.R.R. geïnteresseerd zijn.

In de hoofdstukken 1 en 2 wordt in grote lijnen een beeld gegeven van de taak, plaats en activiteiten van de Raad. In het laatste hoofdstuk beschouwt de Raad, in het kort, enkele problemen van werkwijze die zich in de eerste Raadsperiode hebben voorgedaan.

1. KORTE SCHETS VAN TAAK, INRICHTING EN PLAATS VAN DE RAAD

1.1. Taak en inrichting

1.1.1. Instelling

Op de voorgeschiedenis van de Raad wordt hier slechts kort ingegaan. Aan de totstandkoming van de Raad in zijn voorlopige vorm in 1972 is een ruim twaalfjarige periode van voorbereiding vooraf gegaan. Met name de in 1968 door de regering ingestelde Commissie Voorbereiding Onderzoek Toekomstige Maatschappijstructuur ('Commissie De Wolff') (1) en de in 1969 ingestelde Commissie Interdepartementale Taakverdeling en Coördinatie ('Commissie Van Veen') (2) hebben in belangrijke mate bijgedragen tot de instelling van de Raad. Voor nadere informatie over de voorgeschiedenis kan worden verwezen naar de rapporten van deze commissies en naar de parlementaire stukken behorende bij het *Ontwerp instellingswet W.R.R.* (3). In deze stukken treft men een uitgebreid verslag aan van de politieke en maatschappelijke discussie die omtrent deze Raad is gevoerd.

Bij Koninklijk Besluit van 6 november 1972 (*Stb.* 590) is de Voorlopige Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid ingesteld. Daarbij heeft de regering benadrukt dat zij de Raad zag als een vast college van advies en bijstand in de zin van artikel 87 van de Grondwet, dat zou moeten berusten op de wet. De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid is dan ook in zijn definitieve vorm ingesteld bij Wet van 30 juni 1976 (*Stb.* 413) (zie bijlage 1).

De grondtrekken van de opzet en taakomschrijving van de Voorlopige W.R.R. zijn in de Wet behouden gebleven. Tussen het Koninklijk Besluit en de Wet bestaan slechts enkele verschillen, met name in de volgende artikelen van de Wet. In artikel 2a (taak) is het begrip 'de Regering adviseren' (artikel 2a van het K.B.) vervangen door 'ten behoeve van het Regeringsbeleid verschaffen van wetenschappelijk gefundeerde informatie'. Wat de samenstelling betreft is in artikel 3 het maximum aantal leden bepaald op 11 en is een leeftijdsgrens van 65 jaar ingevoerd, terwijl het K.B. daaromtrent geen beperkingen bevatte. Voorts is in de Wet nader bepaald dat de leden van de Raad ten minste een zodanig deel van hun werktijd aan de Raad ter beschikking stellen als overeenkomt met twee dagen per week (het ambt van voorzitter is een volledige betrekking). Ten slotte is in de Wet (artikel 13) de bepaling uit het K.B. vervallen dat de rapporten van de Raad worden gepubliceerd *na instemming* van de ministerraad; de Wet spreekt slechts over publicatie van rapporten door de Raad *na kennisneming* door de ministerraad.

1.1.2. Taak

De taak van de Raad is in de Instellingswet als volgt omschreven:

- a. ten behoeve van het Regeringsbeleid wetenschappelijk gefundeerde informatie te verschaffen over ontwikkelingen die op langere termijn de samenleving kunnen beïnvloeden en daarbij tijdig te wijzen op tegenstrijdigheden en te verwachten knelpunten, probleemstellingen te formuleren ten aanzien van de grote beleidsvraagstukken, en beleidsalternatieven aan te geven;

- b. een wetenschappelijk gefundeerd kader te ontwikkelen dat de regering ten dienste staat voor het stellen van prioriteiten en het voeren van een samenhangend beleid;
- c. ten aanzien van werkzaamheden op het gebied van toekomstonderzoek en planning op lange termijn, zowel binnen als buiten de overheid, voorstellen te doen inzake het opheffen van structurele tekortkomingen, het bevorderen van bepaalde onderzoeken en het verbeteren van communicatie en coördinatie.

De regering heeft er onder meer in haar Memorie van Antwoord (blz. 5) op gewezen dat het werkterrein van de W.R.R. in principe niet begrensd is, in tegenstelling tot dat van de andere adviesorganen van de centrale overheid die zich – met uitzondering van de Raad van State – dienen bezig te houden met bepaalde sectoren of facetten van beleid (4). Dat wil echter niet zeggen dat de Raad op dit onbegrensd werkterrein alle activiteiten ter hand mag nemen. Uit de Wet en de daarbij gegeven toelichting komt duidelijk naar voren dat de Raad zich moet beperken tot specifieke invalshoeken, te weten: aandacht voor lange-termijnontwikkelingen (lange-termijnaspect) en aandacht voor verbanden tussen ontwikkelingen op verschillende terreinen en de (samenhang van de) overheidsplannen dienaangaande (integratieaspect). Daarnaast is aan de Raad een stimulerende en adviserende taak gegeven met betrekking tot toekomstonderzoek en de bevordering van coördinatie en communicatie bij de ontwikkeling van het lange-termijnbeleid.

Voorals in Nederland en ook daarbuiten geen ervaringen aanwezig zijn met een soortgelijk orgaan stelt de regering in de Memorie van Toelichting bij het wetsontwerp, dat de Raad onvermijdelijk een experimenteel karakter heeft. Het is de bedoeling dat de Raad in een leemte voorziet. Deze leemte, die volgens de regering ook in andere landen wordt onderkend, duidt zij als volgt aan: (5)

‘De taken waarmee de overheid wordt belast nemen toe in aantal, omvang, ingewikkeldheid en onderlinge verwevenheid. Hierbij wordt de versnelling in de veranderingen die de maatschappij ondergaat, zowel materieel als geestelijk, een steeds meer complicerende factor. Steeds moeilijker wordt het beslissingen te nemen waarbij niet alleen de neveneffecten in andere sectoren van de samenleving, maar ook toekomstige ontwikkelingen zijn voorzien, juist zijn getaxeerd en verrekend. In verband met deze problematiek staat reeds jaren ter discussie, ook internationaal, hoe regeringen en andere bestuursorganen kunnen worden voorzien van een instrumentarium dat tot een verantwoorde beleidsvorming kan bijdragen door het stelselmatig verschaffen van wetenschappelijke informatie over ontwikkelingen die de samenleving op langere termijn kunnen beïnvloeden.

In ons land zijn de gedachten uitgegaan naar de instelling van een orgaan dat, dusdoende, de aandacht moet vestigen op wat nog latent is en moet trachten te onderscheiden wat in de actuele ontwikkelingen van voorbijgaande dan wel van blijvende betekenis is. In het verlengde van deze activiteit zou dit orgaan tijdig kunnen wijzen op tegenstrijdigheden en te verwachten knelpunten, ten aanzien van de grote beleidsvraagstukken probleemstellingen kunnen formuleren en beleidsalternatieven kunnen aangeven.’

Minister-president Den Uyl heeft in zijn voorwoord bij de introductie van de W.R.R. de taak aldus verwoord:

‘Als de Raad zich goed ontwikkelt wordt het een kleine spin in een groot web. Dat ‘web’ wordt gevormd door informatiekanalen in alle richtingen van onze samenleving. De Raad moet trachten uit te vinden, welke ontwikkelingen zich latent of manifest voltrekken, hij moet zich een oordeel vormen

over de onderwerpen die in de beleidsvorming aan de orde zijn om ze te toetsen op hun consequenties op langere termijn op tal van gebieden; hij moet trachten de voortgang op wetenschappelijk gebied dienstbaar te maken aan het beleid. De Raad moet informatie selecteren en verwerken om daaruit voor de regering nuttige informatie te destilleren. Die informatie moet van belang zijn voor het beleid, dat wil zeggen op het juiste moment en in de juiste vorm ter beschikking komen'.

Over de voor het werk van de Raad zeer belangrijke verhouding tussen het wetenschappelijke en beleidsgerichte element in de taak van de Raad heeft de minister-president daarbij het volgende opgemerkt:

'Een Raad als deze ontwikkelt zich tussen uitersten van concrete beleidsadvisering en abstracte wetenschappelijke studie van de toekomst. Het eerste uiterste zal worden ervaren als bevoegdheidsoverschrijding, het andere uiterste, althans voor de voorbereiding van het algemene regeringsbeleid, als steriel. Ik hecht er persoonlijk veel waarde aan, dat het werk van de Raad beleidsrelevant is. (...) Wetenschappelijk betekent hier niet het studeren uitsluitend ter wille van de kennisvermeerdering. De Raad heeft een beleidsge-

De W.R.R. in vergadering bijeen. Vanaf links met de klok mee: Drs. H. A. van Stiphout, Prof. Dr. J. S. Cramer, Mevrouw Dr. H. M. in 't Veld-Langeveld, Ir. Th. Quené (de nieuwe voorzitter vanaf 1 maart 1978), Prof. Mr. J. M. Polak, Prof. Dr. G. W. Rathenau, Ir. W. F. Schut (waarnemend voorzitter tot 1 maart 1978), Dr. P. R. Baehr (secretaris, gedeeltelijk zichtbaar), Drs. M. C. E. van Gendt (adjunct-secretaris)

richte taak maar moet die wetenschappelijk uitvoeren, dat wil zeggen voortdurend ernaar streven zijn informatie en de door hem ontwikkelde alternatieven zo objectief mogelijk te geven, waarbij de uitkomsten van wetenschappelijk werk dienstbaar worden gemaakt aan het beleid, opdat de regering haar voor de toekomst zo belangrijke beslissingen kan nemen na een politieke afweging op basis van gefundeerde informatie'.

1.1.3. *Samenstelling*

Bij de samenstelling van de Raad moet onderscheid worden gemaakt tussen de gewone leden van de Raad en de adviserende leden. Wanneer in het vervolg van dit verslag wordt gesproken over de leden van de Raad worden uitsluitend de gewone leden bedoeld.

De leden dragen de uiteindelijke verantwoordelijkheid voor de publikaties van de Raad. De adviserende leden kunnen, zoals hun naam al zegt, de Raad adviseren inzake zijn werkzaamheden en 'dragen uiteindelijk geen verantwoordelijkheid voor de rapporten van de Raad' (6).

Allereerst zullen enige opmerkingen worden gemaakt over de leden en vervolgens over de adviserende leden.

*Dr. J. Kremers, eerste voorzitter van de W.R.R.
van 1 januari 1973 tot 1 augustus 1977*

1.1.3.1. *De leden*

De leden van de Raad worden voor vijf jaar benoemd; zij zijn eenmaal terstond wederbenoembaar. De Voorlopige Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid werd op 20 november 1972 officieel geïnstalleerd door de toenmalige minister-president, Mr. B. W. Biesheuvel. Bepaald is dat de zittingsperiode van de leden zou eindigen op 31 december 1977. De Raad bestond in aanvang uit zes leden, te weten: de voorzitter, Dr. J. Kremers (psycholoog), Dr. Ir. W. J. Beek (fysisch technoloog), Prof. Dr. C. J. F. Böttcher (chemicus), Prof. Dr. J. S. Cramer (economist), Ir. W. F. Schut (ingenieur in de weg- en waterbouwkunde), mevrouw Dr. H. M. in 't Veld-Langeveld (socioloog). Secretaris was Drs. E. D. J. Kruijtbosch (economist). Het feitelijk aantal leden, met inbegrip van de voorzitter, varieerde in deze eerste Raadsperiode tussen de zes en acht leden. (De Wet schrijft een minimum van vijf en een maximum van elf leden voor, met inbegrip van de voorzitter.) In de loop van de zittingsperiode heeft een aantal mutaties plaatsgevonden. Op 1 maart 1974 vertrok Dr. Ir. W. J. Beek, op 1 september 1976 Prof. Dr. C. J. F. Böttcher. Drs. E. D. J. Kruijtbosch verliet wegens zijn benoeming tot secretaris-generaal van de Benelux Economische Unie op 1 oktober 1975 de Raad. Drs. M. C. E. van Gendt (economist) heeft de functie van secretaris waargenomen tot 1 maart 1976; op die datum trad de huidige secretaris Dr. P. R. Baehr (politicoloog) in dienst. Vanwege zijn benoeming tot commissaris van de Koningin in Limburg nam de voorzitter Dr. J. Kremers op 1 augustus 1977 afscheid van de Raad. Ir. W. F. Schut fungeerde vanaf die datum tot het eind van de zittingsperiode als waarnemend voorzitter. De Raad werd in de loop van 1974 uitgebreid met Prof. Dr. G. W. Rathenau (fysicus), Prof. Mr. J. M. Polak (jurist) en Drs. H. A. van Stiphout (socioloog).

Het ambt van voorzitter is een volledige betrekking. Ook twee andere Raadsleden hebben in deze Raadsperiode een volledige betrekking bij de Raad gehad. Het betrof Drs. H. A. van Stiphout (vanaf 1 januari 1975) en mevrouw Dr. H. M. in 't Veld-Langeveld. Voor de overige Raadsleden gold dat zij zich ten minste tweewerkdagen per week voor het werk van de Raad beschikbaar stelden.

De leden van de Raad zijn op persoonlijke titel benoemd en zijn geen departementsambtenaren. Het betreft derhalve een volledig externe adviescommissie, waarvan de leden voorts primair benoemd zijn op grond van hun deskundigheid. Daarnaast heeft de regering ernaar gestreefd de Raad als geheel zodanig samen te stellen dat hij binnen de grenzen van het mogelijke op wetenschappelijk niveau de veelzijdigheid van de samenleving zou weerspiegelen (7).

1.1.3.2. *De adviserende leden*

Blijkens de Memorie van Toelichting bij de Instellingswet zijn adviserende leden (aanvankelijk 'buitengewone leden' genoemd) aan de Raad toegevoegd om voor een goede binding te zorgen tussen de Raad en de belangrijkste overheidsinstellingen waarvan het werk nauw verband houdt met het werk van de Raad. Als zodanig zijn in deze Raadsperiode de volgende ambtenaren als adviserend lid aan de Raad toegevoegd: de directeur van het Centraal Planbureau (CPB), Prof. Dr. C. A. van den Beld; de directeur-generaal van de Ruimtelijke Ordening en directeur van de Rijksplanologische Dienst (RPD) tot 1 september 1976 Ir. Th. Quené, daarna Ir. S. Herweyer; de voorzitter van de Commissie voor de Ontwikkeling van de Beleidsanalyse

(COBA), Drs. A. J. Middelhoek; de directeur-generaal voor de Statistiek en directeur van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), tot 1 oktober 1977 Prof. Dr. G. Goudswaard, daarna Prof. Dr. W. Begeer; de directeur van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCPb), vanaf zijn instelling op 1 augustus 1973 Dr. A. J. M. van Tienen; de voorzitter van de Raad van Advies voor het Wetenschapsbeleid (RAWB), vanaf 1 september 1976 Prof. Dr. Ir. A. A. Th. M. van Trier (8).

In de opzet van de Raad heeft de regering in navolging van de Commissie Van Veen en de Commissie De Wolff van meet af aan vooral grote waarde gehecht aan de samenwerking van de Raad met de hierboven genoemde zogenaamde facetplanbureaus (CPB, RPD en SCPB) en daarnaast met enkele andere aan de taak van de raad verwante instellingen zoals het CBS, de COBA en de RAWB.

1.1.4. *Hét Bureau*

De Raad heeft een bureau, dat onder leiding van een secretaris, de Raad in zijn werkzaamheden bijstaat. Het bureau ressorteert onder het departement van Algemene Zaken.

Een overzichtsfoto van een vergadering van de wetenschappelijke staf

Na een aanvankelijk beperkte bezetting heeft het bureau een snelle groei doorgemaakt. Dit blijkt uit de ontwikkeling van het aantal formatieplaatsen:

	wetensch. staf incl. secr. en adj. secr.	middelbaar medewerkers	overig personeel
1973	4	1	3
1974	7	5	4
1975	10	5	4
1976	15	7	6
1977	15	8	6

In de wetenschappelijke staf waren op 31 december 1977 14 van de 15 formatieplaatsen bezet, verdeeld over de volgende disciplines: economie (5), sociologie (4), geschiedenis (1), planologie (1), internationale betrekkingen (2), natuurkunde (1). Ook is in de staf een automatiseringsdeskundige aanwezig. Bovendien omvat het bureau een beperkte handbibliotheek.

1.1.5. *Werkwijze*

De Raad heeft conform artikel 14 van de Instellingswet een grote vrijheid in het bepalen van zijn werkwijze. In het vervolg van dit verslag zal nog enkele keren op aspecten van de werkwijze worden teruggekomen. Zo komt in 1.2. de externe werkwijze aan de orde. Hieronder worden enkele opmerkingen gemaakt over de samenstelling van werkgroepen en commissies en over de vergaderingen van de Raad.

Een deel van de administratieve staf aan het werk

Het werkprogramma bestond uit een aantal projecten. Per project werd in de regel een interne werkgroep ingesteld, voorgezeten door één der Raadsleden; het secretariaat berustte meestal bij één der stafleden. Andere leden van de werkgroep waren zowel Raads- als stafleden, waaraan in een groot aantal gevallen leden van buiten de W.R.R. werden toegevoegd. Voor de in het kader van de projecten door de Raad gegeven onderzoeksopdrachten gold dat de relaties met de betrokken onderzoeksinstituten of onderzoekers werden onderhouden door de werkgroep.

Raads- en stafleden waren van verscheidene werkgroepen lid. De werkgroep fungeerde als een voorportaal voor de Raad: zij bereidde de publicaties van de Raad voor. In de praktijk werkten deze werkgroepen vrij zelfstandig. Bij de start van een project vond veelal een intensieve gedachtenwisseling in de Raad plaats. In de loop ervan werd door de werkgroep aan de Raad over de voortgang gerapporteerd. Tevens werden concept-nota's ter bespreking aangeboden. In een tweetal gevallen heeft de Raad officieel commissies ingesteld, die tot taak hadden een advies aan de Raad uit te brengen, dat met commentaar van de Raad zou worden gepubliceerd. Deze commissies, die onder leiding stonden van een Raadslid en waarvan ook één of meer andere Raadsleden lid waren, bestonden hoofdzakelijk uit leden van buiten de Raad. Het betrof de ad hoc-commissie ter bestudering van de wetenschappelijke voorbereiding van het milieubeleid op lange termijn en de commissie Algemene Toekomstverkenning (zie bijlage 2).

Bij de uitvoering van een aantal projecten (zoals Algemene Planningsonderwerpen en Technisch-Natuurwetenschappelijke Toekomstverkenning) werd de Raad bijgestaan door begeleidingscommissies, bestaande uit externe deskundigen.

De Raad vergaderde gemiddeld één maal in de veertien dagen, meestal gedurende een halve dag. Bij de behandeling in de Raad van bijdragen vanuit de werkgroepen waren ook de betrokken stafleden aanwezig.

De Raad vergaderde ongeveer iedere twee maanden met de adviserende leden. Ten einde de adviserende leden op de hoogte te houden van de werkzaamheden van de Raad, werd elke twee maanden aan de adviserende leden een voortgangsrapport voorgelegd.

Ook is de voortgang van de afzonderlijke projecten aan de hand van bijdragen van de betreffende werkgroepen besproken.

1.1.6. *Begroting*

De W.R.R.-begroting ressorteert onder hoofdstuk III van de Rijksbegroting (Algemene Zaken).

De ontwikkeling van de verschillende begrotingsposten blijkt uit de volgende tabel.

Begrotingsjaar	1972*	1973	1974	1975	1976	1977
- Personeelsuitg.	145.000	1.007.600	1.552.000	2.301.000	2.836.600	3.448.500
- Wetensch. studies verricht door andere instelling	110.000	300.000	500.000	780.000	950.000	941.300
- Overige uitgaven	45.000	387.200	474.400	486.000	532.900	561.800
Totaal	300.000	1.684.800	2.526.400	3.567.000	4.318.900	4.951.600

• De kosten uit 1972 zijn aanloopkosten geweest.

1.2. Externe verhoudingen

1.2.1. Algemeen

Uit de wordingsgeschiedenis van de W.R.R. blijkt herhaaldelijk dat het de bedoeling van de wetgever is geweest dat de Raad bij de uitvoering van zijn taak zoveel mogelijk in contact zou treden met andere instellingen en personen. Daarbij werd niet alleen gedacht aan regeringsinstellingen en volksvertegenwoordiging, maar ook aan advies- en onderzoeksinstanties, individuele onderzoekers en maatschappelijke organisaties.

De Memorie van Toelichting spreekt over een oriënterende en stimulerende taak ten aanzien van toekomstonderzoek en planning op lange termijn bij deze instellingen. Daarnaast is in de wet gesteld dat de Raad rechtstreeks contacten moet opbouwen met personen en instellingen in het buitenland die zich op hetzelfde terrein begeven.

Hieronder is een zo geordend mogelijk overzicht gegeven van de voornaamste contacten die de W.R.R. met andere instanties en personen heeft opgebouwd en onderhouden.

1.2.2. Ministerraad en minister-president

De eerste voorzitter van de Raad heeft de verhouding tot de ministerraad eens als volgt gekarakteriseerd: 'De W.R.R. is onafhankelijk van de regering, de W.R.R. staat dicht bij de regering'. De bevoegdheden van de ministerraad ten aanzien van de Raad omvatten de voordracht tot benoeming van de leden en adviserende leden, het doen van adviesaanvragen en, voordat de wet in werking was getreden, de instemming met publikaties van de Raad. De minister-president is ervoor verantwoordelijk dat de Raad functioneert overeenkomstig de bepalingen van de *Instellingswet W.R.R.* en in de gelegenheid is, voor zover dat van de regering afhankelijk is, zijn taak onder optimale condities te vervullen (9). De Raad is zelf verantwoordelijk voor zijn werkwijze en de inhoud van zijn rapporten. Ook stelt de Raad zijn eigen werkprogramma vast, zij het dat wel van de Raad wordt verwacht dat hij dit pas zal doen nadat hij anderen en met name de regering daarover heeft geraadpleegd. In tegenstelling tot de andere adviesorganen van de regering wordt er in de *Instellingswet W.R.R.* van uitgegaan dat de Raad in principe uit eigen initiatief rapporteert. Er bestaat géén wettelijke verplichting – zoals ten opzichte van de Sociaal-Economische Raad – om de W.R.R. te raadplegen, maar de regering behoudt uiteraard de mogelijkheid de Raad in bepaalde gevallen advies te vragen.

Tot dusver heeft de regering tweemaal om advies gevraagd. Beide keren heeft de Raad positief gereageerd. Het betrof een reactie op de *Discussienota Sectorraden Wetenschapsbeleid* van de minister voor Wetenschapsbeleid en een commentaar op de *Contourennota* van de minister van Onderwijs en Wetenschappen. Bedoelde commentaren zijn gepubliceerd als de nrs. 9 en 10 in de reeks 'Rapporten aan de Regering'.

De Raad brengt zijn rapporten aan de ministerraad uit door tussenkomst van de minister-president. Voor de rapporten 1 tot en met 10 die zijn uitgebracht door de Voorlopige W.R.R. gold dat de ministerraad moest instemmen met publikatie. Sedert de inwerkingtreding van de wet geldt een meer marginale toetsing van de rapporten door de ministerraad. Bij deze toetsing gaat de regering uit van artikel 4 van het wetsontwerp Openbaarheid van bestuur dat de uitzonderingsgronden noemt in geval waarvan het verstrekken

van informatie achterwege dient te blijven (10). Alle rapporten die de Raad in zijn afgelopen Raadsperiode aan de ministerraad heeft voorgelegd zijn kort daarop ongewijzigd voor publikatie vrijgegeven.

De wet schrijft voor dat de minister-president de W.R.R. in kennis stelt van de bevindingen van de ministerraad over de W.R.R.-rapporten. De Tweede Kamer heeft deze bepaling geaccentueerd door het aannemen van een motie op 21 oktober 1976 waarin de regering werd uitgenodigd om binnen drie maanden na kennisneming van een W.R.R.-rapport een (voorlopig) oordeel kenbaar te maken. De minister-president maakte tegen de motie geen bezwaar, ervan uitgaande dat een oordeel ook mocht inhouden een procedurele mededeling over de wijze van behandeling. De ministerraad heeft tot 1 januari 1978 naar aanleiding van vrijwel alle rapporten haar standpunt bepaald. Deze standpunten zijn in de regel openbaar gemaakt in de *Staatscourant* (zie ook 2.2).

Vanwege de verantwoordelijkheid van de minister-president ten opzichte van de W.R.R. bestaat er een periodiek contact met hem over de voortgang van de werkzaamheden.

1.2.3. *Parlement*

De behandeling van het wetsontwerp tot instelling van de W.R.R. heeft veel en vrij fundamentele discussies opgeleverd over de positie van de Raad ten opzichte van de regering en het parlement. Van de zijde van het parlement is de vrees uitgesproken dat een W.R.R. te zeer een versterking zou kunnen betekenen van het ten opzichte van de volksvertegenwoordiging toch reeds qua personeel, middelen en expertise dominerende regeringsapparaat. Door amendering van de taakomschrijving in artikel 2a ('Regeringsbeleid' i.p.v. 'Regering') heeft de Tweede Kamer tot uitdrukking willen brengen dat de W.R.R. ook ten dienste van de volksvertegenwoordiging behoort te functioneren.

In de Tweede Kamer is aangedrongen op het treffen van een institutionele voorziening voor een geregeld contact Kamer-W.R.R. Soortgelijke geluiden werden ook vanuit de Eerste Kamer vernomen. Voorzitter en secretaris van de Raad hadden in december 1976 een onderhoud met het Presidium van de Tweede Kamer. Afgesproken werd dat Raad en Presidium periodiek contact met elkaar zullen onderhouden. Die bijeenkomsten zullen in feite open staan voor alle geïnteresseerde Kamerleden. De minister-president wordt van deze bijeenkomsten op de hoogte gesteld, zodat hij er eventueel aan kan deelnemen, dan wel zich doen vertegenwoordigen. Afgesproken is dat de eerste bijeenkomst begin 1978 zal plaatsvinden over het werk van de Raad in zijn nieuwe samenstelling, aan de hand van dit verslag.

Verscheidene malen zijn door leden van beide Kamers schriftelijke vragen gesteld met betrekking tot de W.R.R. Bij de begrotingsbehandelingen van het departement van Algemene Zaken kwam de Raad de afgelopen jaren vaak ter sprake. Alle leden van de Staten-Generaal ontvangen de publikaties van de Raad (Rapporten, Voorstudies en Achtergronden, Mededelingenbladen).

1.2.4. *Departementen*

Volgens de wet zijn diensten en instellingen van de centrale overheid (en van de lagere publiekrechtelijke organen) gehouden de W.R.R. de benodigde informatie te verschaffen. De departementen zijn daarnaast verplicht de Raad, voor zover zulks dienstig kan zijn voor de uitoefening van zijn taak, tijdig in kennis te stellen van hun eigen toekomstonderzoek, de resultaten daarvan en van veronderstellingen en voornemens op lange termijn. De Raad kan rechtstreeks – met instemming van de betrokken ministers – in

overleg treden met ambtenaren. Hij kan ook, met tussenkomst van de betrokken ministers, aan de departementen verzoeken bepaalde studies te ondernemen.

Bij de start van de Raad hebben voorzitter en secretaris een bezoek gebracht aan alle secretarissen-generaal ten einde hun visies te vernemen inzake het werkprogramma van de Raad. In een latere fase heeft de secretaris van de Raad de secretarissen-generaal gevraagd om nader commentaar op en suggesties voor het werkprogramma. Ter voorbereiding van het werkprogramma van de nieuwe Raad is in de laatste maanden van 1977 een soortgelijke informatieve ronde in grote lijnen herhaald.

In de in bijlage 2 genoemde commissies hebben onder meer departementsambtenaren zitting gehad. Ook zijn departementsambtenaren op adviserende titel betrokken geweest bij enkele werkgroepen die een rapport van de Raad hebben voorbereid. Bij voorbeeld is, in het kader van de studies naar adviesorganen van de centrale overheid, door de W.R.R. samengewerkt met een college van contactpersonen waarin elk departement met één persoon was vertegenwoordigd.

1.2.5. *Wetenschappelijke bureaus van de politieke partijen*

De Raad heeft bij verschillende gelegenheden in zijn eerste Raadsperiode de wetenschappelijke bureaus van de in het parlement vertegenwoordigde politieke partijen uitgenodigd voor een gesprek. Bij het opzetten van zijn werkprogramma heeft hij in de loop van 1973 en 1974 afzonderlijk overleg gepleegd met de wetenschappelijke bureaus van de P.v.d.A., K.V.P., A.R.P., C.H.U., V.V.D., D'66, D.S.'70, P.P.R. en G.P.V. Ook zijn in een latere fase in afzonderlijke gesprekken met de bureaus van de grote politieke partijen de wederzijdse werkprogramma's besproken.

Na de publikatie over de emancipatie van de vrouw in de serie 'Vorstudies en Achtergronden' heeft de W.R.R. de wetenschappelijke instituten van de politieke partijen uitgenodigd om commentaar op deze studie te leveren. Van deze gelegenheid werd gebruik gemaakt door de instituten van de P.v.d.A., K.V.P., A.R.P., C.H.U., V.V.D., D'66, D.S.'70, P.P.R. en G.P.V. Een soortgelijke bijeenkomst heeft plaatsgevonden over de nota *Vooronderstellingen voor een verrassingsvrije toekomstverkenning*.

Ook is aan de wetenschappelijke instituten van de partijen die vóór 8 juni 1977 in de Tweede Kamer waren vertegenwoordigd verzocht mondeling commentaar te willen geven op een analyse van delen van hun beginsel- en verkiezingsprogramma's, die de Raad in het kader van zijn project Waarden en Normen uitvoert (zie 2.2.). Het is de bedoeling dat deze analyse – waarvan de uitkomsten voor verantwoordelijkheid van de Raad blijven – over het gehele door genoemde programma's bestreken terrein wordt uitgebreid. Op deze wijze hoopt de W.R.R. een inzicht te kunnen krijgen in de denkbeelden die in het gehele politieke spectrum bestaan ten opzichte van de vormgeving van de samenleving op langere termijn. Alle bovengenoemde instituten, alsmede die van S.G.P. en P.S.P., hebben hun medewerking toegezegd. Met sommige daarvan zijn aan het einde van 1977 de eerste besprekingen gevoerd.

1.2.6. *Onderzoeksinstellingen en onderzoekers*

De Raad kan zelfstandig onderzoeksinstellingen of individuele onderzoekers verzoeken studies of onderzoekingen te verrichten (artikel 10 van de *Instellingswet W.R.R.*). De Raad beschikt daartoe over een onderzoeksbudget.

In de laatste jaren bedroeg dit ruim f 900.000. Bij vrijwel alle grote projecten die de Raad in zijn eerste Raadsperiode heeft uitgevoerd is onderzoek uitbesteed. Het geldt met name de – in 2.2 nader aangeduide – projecten: Algemene Toekomstverkenning; Verdeling; Algemene Planningsonderwerpen (studie naar actieven/niet-actieven); Bestuurlijke Organisatie (studie naar externe adviesorganen); en Technisch Natuurwetenschappelijke Toekomstverkenning. Verreweg het meeste onderzoek is verricht door (inter-, para-) universitaire onderzoeksinstituten of individuele universitaire onderzoekers. Het betrof daarbij onder meer de Stichting Interuniversitair Instituut voor Sociaal-Wetenschappelijk Onderzoek, het Nederlands Economisch Instituut, IVA Instituut voor sociaal-wetenschappelijk onderzoek van de Katholieke Hogeschool Tilburg, het Instituut voor Toegepaste Sociologie, de Vakgroep Sociologische Economie van de Faculteit der Economische Wetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen, het Sociologisch Instituut van de Rijksuniversiteit Utrecht, enkele afdelingen van de Technische Hogeschool Delft, de Stichting Toekomstbeeld der Techniek en de Centrale Organisatie TNO. Ook kan worden gewezen op de afzonderlijke bijdragen vanuit een groot aantal verschillende universiteiten voor de Algemene Toekomstverkenning (zie bijlage 2) en voor de studie naar externe adviesorganen. In een paar gevallen is het verzamelen van materiaal uitbesteed aan organisatie-adviesbureaus. Ten slotte is enkele malen een beroep gedaan op diensten van departementale instellingen, zoals de zogenaamde facetplanbureaus. Van de meeste onderzoeken zijn verslagen gemaakt. Sommige daarvan zijn door de Raad zelf gepubliceerd in zijn serie 'Vorstudies en Achtergronden' (*De verdeling en waardering van arbeid en Adviseren aan de overheid*), andere zijn onder verantwoordelijkheid van de onderzoeksinstituten zelf uitgegeven (11).

1.2.7. *Overige instellingen*

Het wordt tot de taak van de W.R.R. gerekend verbindingen te leggen met andere instellingen die de overheid adviseren, met maatschappelijke organisaties en met bedrijven, ten einde van de daar aanwezige kennis en ervaring gebruik te kunnen maken bij de realisering van de eigen projecten en ten einde aldaar levende verlangens ten aanzien van onderzoek en studie te inventariseren en mogelijkerwijze in het werkprogramma te verwerken. In dat kader heeft de Raad vooral bij het opzetten van zijn werkprogramma onder meer gesprekken gevoerd met enkele adviesorganen (bij voorbeeld de Sociaal-Economische Raad en de Raad voor de Territoriale Decentralisatie), de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, een aantal werkgevers- en werknemersorganisaties en enkele grote ondernemingen.

Toen het project economisch actieven/niet-actieven in een definitieve fase kwam is een gesprek belegd met vertegenwoordigers van de Raad van Bestuur in Arbeidszaken, de Federatie Nederlandse Vakbeweging, het Christelijk Nationaal Vakverbond, de Raad van Overleg voor Middelbaar en Hoger Personeel en de Sociaal-Economische Raad. Gedurende dat gesprek werd van de kant van de Raad informatie verstrekt over genoemde studie, die is gepubliceerd in rapport nr. 13.

1.2.8. *Buitenlandse contacten*

De Raad is reeds in een vroeg stadium van zijn werkzaamheden tot de slotsom gekomen dat het voor het verkrijgen van inzicht in een optimale vormgeving van zijn taak en activiteiten bevorderlijk zou zijn contacten te leggen met vergelijkbare instellingen buiten Nederland. De relaties met het buitenland hebben verschillende vormen aangenomen.

In de eerste plaats is door W.R.R.-delegaties een aantal bezoeken gebracht aan andere landen, waarbij gesprekken werden gevoerd met tal van personen en instellingen, zowel in de overheids- als in de particuliere sfeer. De bezochte instanties hadden steeds te maken met de twee hoofdinvulshoeken van het W.R.R.-werk, namelijk de integrale benadering van de problemen en het lange-termijnperspectief. De landen in kwestie zijn: België, Canada, de Bondsrepubliek Duitsland, Frankrijk, Ierland, Japan, Polen, het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten en Zweden. Ook werd een bezoek gebracht aan organen van de Europese Gemeenschappen.

Daarnaast heeft de Raad deelgenomen aan enkele werkgroepen van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO). Dit gold bij voorbeeld de werkgroepen 'Interfutures', 'Innovations in Structures and Procedures of Government' en 'Expert Group on Science and Technology in the New Economic Context'.

In de tweede plaats worden regelmatig bij de W.R.R. buitenlandse bezoekers ontvangen die zich hier op de hoogte willen stellen van de activiteiten op het gebied van toekomstonderzoek in ons land, en meer speciaal ook geïnteresseerd zijn in taak, samenstelling, werkwijze en programma van de W.R.R. Ter bevordering van een betere internationale communicatie worden in W.R.R.-publikaties korte samenvattingen in het Engels opgenomen, terwijl voorts in de toekomst het *Mededelingenblad W.R.R.* tevens in een Engelse versie zal verschijnen.

1.2.9. *Symposium over beleidsadvisering aan de centrale overheid*

Naar aanleiding van de publikaties van de Raad over beleidsadvisering aan de centrale overheid (Rapporten aan de Regering nrs. 11 en 12, alsmede de publikatie *Adviseren aan de Overheid*) rees de vraag of het niet wenselijk zou zijn bepaalde thema's in een symposium verder uit te diepen. Op 7 oktober 1977 vond in de Ridderzaal een symposium plaats dat door meer dan 500 deelnemers werd bezocht, over de thema's de representativiteit van adviesorganen en denkbeelden over zelfstandige bestuursorganen. Een verslag van dit symposium is opgenomen in het *Nederlands Juristenblad*, (1977), nr. 42 (3 december), blz. 1047–1050. Ook zal in *Bestuurswetenschappen* in het eerste nummer van 1978 een beschouwing over het symposium worden opgenomen.

1.2.10. *Communicatiemedi*

Zoals hiervoor telkens is beklemtoond, streeft de Raad ernaar in ruime mate organisaties en personen te raadplegen over de vaststelling van zijn werkprogramma en over zijn rapporten. Daartoe is vooral het beginsel dat al zijn rapporten openbaar zijn, zoals neergelegd in de Instellingswet, voor de werkwijze van de Raad van groot belang. Wil deze openbaarheid tot zijn recht komen dan is het gewenst dat de publikaties van de Raad onder de aandacht van de communicatiemedi worden gebracht, zodat een zo breed mogelijk publiek ervan kennis kan nemen.

In de afgelopen Raadsperiode zijn contacten opgebouwd met de communicatiemedi. Ook zijn doorgaans bij het verschijnen van rapporten van de Raad persconferenties belegd. Enkele daarvan hebben geleid tot interviews met leden van de Raad.

2. WERKPROGRAMMA EN PUBLIKATIES

2.1. Algemeen

Zoals hierboven is opgemerkt, draagt de Raad de uiteindelijke verantwoordelijkheid voor zijn werkprogramma en de daaruit voortvloeiende publikaties.

Het brede werkterrein alsmede het experimentele karakter van de Raad vragen – zeker bij een aanvankelijk beperkte mankracht – veel aandacht voor het zoeken naar prioriteiten en de selectie van onderwerpen. Het zou daarbij in principe mogelijk zijn dat de Raad, alvorens met de uitvoering van zijn werkprogramma te beginnen, allereerst geruime tijd zou besteden aan een methodologie voor het selecteren van problemen. Dit is echter in de praktijk moeilijk wanneer men nog geen ervaring heeft opgedaan met het benaderen van lange-termijnonderzoek en integrale lange-termijnplanning, temeer daar nauwelijks enige voorbeelden van soortgelijke instituten voorhanden zijn. Daarom heeft de Raad al in een vrij vroeg stadium besloten om enkele toekomstgerichte onderwerpen te selecteren in een voorlopig werkprogramma om aldus ervaring op te doen. Door het voorlopige karakter van het programma bleef in principe de mogelijkheid bestaan dit bij te stellen en na verloop van tijd te bezien of men verder kon komen met een methode voor een grondiger voorbereide selectie van onderwerpen. Achteraf kan worden geconstateerd dat de aandacht die de uitvoering van de afzonderlijke onderwerpen opeiste, er in de praktijk toe heeft geleid dat aan de methode voor selectie van onderwerpen minder aandacht is besteed dan aanvankelijk in de bedoeling lag.

In zijn voorlopige werkprogramma heeft de Raad zich met name gericht op onderwerpen die belangrijke gevolgen hebben op langere termijn en die zich over meer beleidsterreinen uitstrekken. Bij de opstelling van het voorlopige werkprogramma is bovendien gezocht naar een evenwicht tussen onderwerpen waarover de Raad zich op korte termijn een oordeel zou moeten vormen en onderwerpen die betrekking hebben op een op de langere termijn gerichte onderbouwing van de werkzaamheden van de Raad, zoals uiteengezet is in de brochure *Introductie, Taak, Plaats en Werkwijze*. Inzake de eerstgenoemde groep onderwerpen, die op verschillende interdepartementale beleidsterreinen betrekking hadden, heeft de Raad vooral in zijn eerste rapporten voorstellen gedaan tot opheffing van structurele tekortkomingen in de lange-termijnplanning (art. 2c van de Wet). In enkele andere gevallen ging de Raad daarbij meer inhoudelijk in op het lange-termijnbeleid op interdepartementale beleidsterreinen en gaf eventuele beleidsmogelijkheden aan. De tweede categorie onderwerpen van een fundamenteel en breder karakter, zoals de projecten Algemene Toekomstverkenning, Waarden en Normen, Buitenwereld en Technisch-Natuurwetenschappelijke Toekomstverkenning (zie 2.2), hebben in de regel aanzienlijk meer voorbereidingstijd vereist dan de eerstgenoemde categorie. Bij dergelijke onderwerpen is vooral veel tijd gemoeid met het nader afbakenen van het probleemgebied en het organiseren van actieve medewerking van een groot aantal verschillende onderzoeks-, advies- en beleidsinstellingen (selecteren van personen en instellingen, toezicht houden op voortgang van het uitbestede werk, het op elkaar afstemmen van de deelbijdragen, enz.).

De Raad is er dan ook ten aanzien van sommige van deze onderwerpen niet in geslaagd daarover voor het einde van de eerste zittingsperiode afsluitende rapporten uit te brengen.

De Raad vervult zijn taak vooral door het uitbrengen van openbare rapporten. Het is wettelijk voorgeschreven dat hij deze uitbrengt aan de ministerraad door tussenkomst van de minister-president. De ministerraad dient dan vervolgens binnen drie maanden na aanbieding het parlement op de hoogte te brengen van zijn bevindingen. Voor deze bevindingen geldt in de praktijk dat zij gepubliceerd worden in de *Staatscourant*. Daarnaast heeft de Raad in de loop van deze Raadsperiode besloten openbare publikaties uit te geven die niet aan de ministerraad worden aangeboden. Het betreft hier werkstukken in de serie 'Voorstudies en Achtergronden', die als het ware bouwstenen aandragen voor de verdere werkzaamheden van de Raad. De verantwoordelijkheid voor de inhoud hiervan ligt bij de auteurs. De Raad is slechts verantwoordelijk voor de kwaliteit van de voorstudies en achtergronden en niet voor de daarin neergelegde standpunten.

Ten slotte heeft de Raad in de afgelopen zittingsperiode interne werkdocumenten die ter voorbereiding van publikaties van de Raad waren vervaardigd, op aanvraag beschikbaar gesteld. Een overzicht van de rapporten, voorstudies en achtergronden en werkdocumenten van de Raad is opgenomen in bijlage 3.

Hoewel het werkprogramma dat de Raad uiteindelijk heeft uitgevoerd op enkele onderdelen enigszins afwijkt van het voorlopige werkprogramma, zoals is weergegeven in zijn eerder vermelde introductiebrochure en in het *Mededelingenblad*, kan toch zeker worden gesteld dat de hoofdlijnen daarvan bewaard zijn gebleven. Voor de duidelijkheid wordt hieronder een overzicht gegeven van de onderwerpen, die in het uiteindelijke werkprogramma zijn opgenomen. Zij zijn zoveel mogelijk in chronologische volgorde van het moment van aanvang vermeld. Per onderwerp wordt een korte toelichting gegeven waarbij wordt verwezen naar instanties en personen buiten de Raad die daarbij betrokken zijn geweest, en naar eventuele besluiten van de ministerraad. In het *Mededelingenblad* van de Raad kan men in de regel uitvoeriger informatie vinden over de ontstaansgeschiedenis van deze projecten. Bovendien hebben zij vaak reeds geresulteerd in openbare rapporten, waarvan altijd samenvattingen en soms de integrale teksten in de *Staatscourant* zijn verschenen.

Vervolgens zal in 2.3. worden ingegaan op de adviesaanvragen die de Raad in deze eerste periode heeft behandeld. Ten slotte wordt in 2.4 ingegaan op activiteiten van de Raad die niet hebben geleid tot publikaties. Het betreft daarbij deels zaken die de Raad aanvankelijk in zijn werkprogramma had opgenomen, maar die om verschillende redenen niet zijn voltooid en deels nevenactiviteiten zoals de instelling van werkgroepen die niet tot taak hadden rapporten voor te bereiden, en deelneming aan commissies buiten de Raad.

2.2. Projecten van de Raad

2.2.1. Geïntegreerde beleidsvoorbereiding inzake bepaalde vraagstukken

De Raad heeft op enkele terreinen aandacht aan dit onderwerp besteed. De rapporten over de eerste drie vraagstukken zijn gebundeld in één publikatie (1974).

a. Europese Unie

De lid-staten van de Europese Gemeenschappen hebben op de topconferentie van oktober 1972 besloten om vóór 1980 te komen tot een Europese Unie. Omdat de vorming van een dergelijke unie de Nederlandse samenleving in al haar facetten zou raken, besloot de Raad aandacht te vragen voor een aantal aspecten van de problematiek van de Europese eenwording.

In 1974 werd over dit onderwerp gerapporteerd in *Europese Unie* (Rapport nr. 1). De Raad deed de aanbeveling een breed samengestelde commissie advies te laten uitbrengen aan de minister van Buitenlandse Zaken.

De ministerraad heeft zich met de aanbeveling kunnen verenigen. De minister van Buitenlandse Zaken heeft in mei 1974 de Adviescommissie Europese Unie (Commissie-Spienburg) ingesteld, die in 1975 haar advies heeft uitgebracht.

b. Structuur van de Nederlandse economie

Sedert de Structuurnota van 1966 heeft de regering naar de mening van de Raad de algemene beleidslijnen hieromtrent onvoldoende aangepast. De Raad was van mening dat hier sprake was van een lacune. In Rapport nr. 2 concludeert hij dat er dringende behoefte bestaat aan een nieuwe algemene beleidsnota ter zake.

De ministerraad kon zich met deze conclusie verenigen. Met het opstellen van de *Nota inzake de selectieve groei (Economische Structuurnota)* (12) is mede daaraan tegemoetgekomen.

c. Energiebeleid op langere termijn

In Rapport nr. 3 heeft de Raad gewezen op de noodzaak van het formuleren van een energiebeleid op langere termijn dat alle energiebronnen zou omvatten en vooral zou worden geïntegreerd met het buitenlands beleid, het economische structuurbeleid en het milieubeleid. Naar de mening van de Raad diende de regering daartoe enkele, vooral organisatorische, voorzieningen te treffen.

De ministerraad heeft de conclusie van de Raad onderschreven en heeft mede naar aanleiding van dit advies de Algemene Energieraad en de Landelijke Stuurgroep voor Energie Onderzoek ingesteld.

d. Milieubeleid

Mede naar aanleiding van enkele initiatieven van buiten de Raad, waarin werd gevraagd om de instelling van een soort 'Wetenschappelijke Raad voor het Milieubeleid op lange termijn' heeft de Raad een externe ad hoc-commissie ingesteld onder voorzitterschap van het Raadslid Dr. Ir. W. J. Beek die de noodzaak en de mogelijkheden tot instelling daarvan moest nagaan (zie bijlage 2). In 1974 heeft de commissie zijn advies uitgebracht aan de Raad waarin de noodzaak van een structurele voorziening voor de wetenschappelijke voorbereiding van het milieubeleid werd onderschreven en het eventuele werkterrein werd afgebakend. Gezien de onduidelijkheden in de coördinatiestructuur voor het milieubeleid meende de commissie dat allereerst een voorlopige voorziening getroffen diende te worden. Dit advies is samen met het commentaar van de Raad, waarin deze laatste een andere voorkeur voor een voorlopige voorziening uitsprak, gepubliceerd in *Milieubeleid*, Rapport nr. 4 (1974).

De bevindingen van de ministerraad over dit rapport zijn vervat in de brief van 3 oktober 1975 aan de Tweede Kamer, die de minister-president in antwoord op de motie Terlouw (d.d. 5 februari 1974) over de coördinatie van het milieubeleid heeft geschreven. In deze brief concludeert de regering dat de huidige coördinatiestructuur voor het milieubeleid bevredigend functioneert en dat daarover geen onduidelijkheid behoeft te bestaan. De regering zou na nadere studies en overleg tussen de betrokken bewindslieden een beslissing nemen over de verantwoordelijkheid voor de wetenschappelijke voorbereiding van het lange-termijnbeleid. Dit is tot op heden nog niet gebeurd.

2.2.2. *Bevolkingsprognoses*

Bevolkingsprognoses zijn een onmisbaar element bij de voorbereiding van een beleid op langere termijn. De Raad achtte het noodzakelijk te komen tot een verbetering van die prognoses. In *Bevolkingsprognoses*, Rapport nr. 5 (1974), heeft hij zijn zienswijze neergelegd en enige – meest organisatorische – aanbevelingen gedaan om tot een verbetering te komen in het functioneren van de prognoses bij de beleidsvoorbereiding.

De ministerraad besloot de aanbevelingen van de Raad uit te voeren.

2.2.3. *Algemene Toekomst Verkenning (A.T.V.)*

Systematische algemene toekomstverkenning van de Nederlandse samenleving kan worden beschouwd als een hoofdtak van de Raad. In december 1973 besloot hij tot een Algemene Toekomstverkenning met als doel te komen tot een opstelling van een samenhangend toekomstbeeld op de lange termijn – dat wil zeggen tot het jaar 2000 – voor ons land aan de hand van het verwachte verloop van een aantal elementen die een beoordeling van de ontwikkeling mogelijk maken. Het project droeg uitdrukkelijk een experimenteel karakter. Hoewel het aanvankelijk de bedoeling was om maar één toekomstbeeld uit te werken, is in een later stadium gekozen voor twee varianten naast elkaar: één met een voortdurende gematigde economische groei van 3% per jaar en één met een geleidelijk dalende economische groei tot op den duur een situatie is ontstaan van zogenaamde 'nulgroei'. Het feit dat de Raad een toekomstbeeld moet ontwikkelen dat relevant is voor het overheidsbeleid, betekent dat het ten minste de elementen en problemen moet omvatten, die voor dat beleid van belang zijn, en ook dat men zich niet alleen moet richten op de eindtoestand in een toekomstig jaar, maar dat men ook aandacht moet schenken aan de tussengelegen periode. Alleen dan is het immers mogelijk consequenties te trekken voor het huidige beleid.

Ter uitvoering van de Algemene Toekomstverkenning heeft de Raad op 10 januari 1974 een ad hoc-commissie ingesteld onder voorzitterschap van het Raadslid Prof. Dr. J. S. Cramer. De commissie bestond voor het overgrote deel uit personen van buiten de Raad, met name medewerkers van de planbureaus en van adviesinstellingen en universiteiten. De commissieleden dienden een actieve bijdrage aan de totstandkoming van het toekomstbeeld te leveren, door het aan de volledige commissie voorleggen van toekomstverwachtingen op de gebieden, die hen waren toegedacht. Met medewerking van het bureau van de Raad is de uiteindelijke toekomstverkenning vervaardigd zoals weergegeven in *De komende 25 jaar, een toekomstverkenning voor Nederland, Rapport nr. 15 (1977)*. De ministerraad heeft daarvan in zijn vergadering van 2 december 1977 kennis genomen. In de loop van het project zijn drie tussentijdse verslagen uitgebracht. Verder verscheen in mei

1975 de nota *Vooronderstellingen voor een verrassingsvrije toekomstverkenning*. Toekomstverwachtingen op deelterreinen, die zijn vervaardigd door leden van de A.T.V.-commissie, zijn op aanvraag beschikbaar (zie bijlage 3).

2.2.4. *Waarden en normen*

De maatschappelijke ontwikkeling wordt mede bepaald door de waarden en normen, die de verschillende groepen in onze samenleving hanteren bij hun eigen gedrag en de beoordeling van maatschappelijke ontwikkelingen. Het behoort tot het wezen van ons democratisch stelsel dat de vormgeving van de samenleving tot stand komt volgens een open confrontatie van in vrijheid gevormde waarden.

Het doel van de Raad met dit studieonderwerp is een meer gerichte en bewuste wilsvorming te stimuleren bij politieke, bestuurlijke en maatschappelijke organisaties over wat voor samenleving men op langere termijn zou willen realiseren. Dit probeert de Raad onder meer te doen door waarden die men ten aanzien van de toekomst heeft, expliciet te maken en die te verkennen op hun maatschappelijke implicaties.

Om ervaring op te doen met deze benadering, heeft de Raad ten aanzien van één concrete probleemstelling een exemplarische studie uitgevoerd, namelijk over de emancipatieproblematiek van de vrouw. Deze is gepubliceerd in *De emancipatie van de vrouw*, van I. J. Schooneboom en H. M. in 't Veld-Langeveld, in 1976 uitgebracht in de reeks 'Vorstudies en Achtergronden'. Ook is de Raad in samenwerking met de wetenschappelijke bureaus van de politieke partijen een studie begonnen naar de opties die in meer algemene zin in de politieke wereld bestaan ten aanzien van de langere termijn. De resultaten van de analyses op een tweetal beleidsgebieden zijn met de wetenschappelijke bureaus besproken.

Ten slotte is in overleg met het Sociaal en Cultureel Planbureau, de Rijksplanologische Dienst en de Commissie voor de Ontwikkeling van de Beleidsanalyses een aantal activiteiten ondernomen ter stimulering van onderzoek naar problemen van waarden en normen. Zo is onder meer een onderzoek bevorderd naar 'politieke waarden', dat wordt uitgevoerd door de Vakgroep Sociale Psychologie van de Vrije Universiteit. Daarmee wordt beoogd inzicht te krijgen in thans aangehangen waarden en in de duurzaamheid daarvan op enkele gebieden. Voorts is in dat kader een studie gesubsidieerd naar de mogelijke uitgangspunten voor een consumptiebeleid die werd uitgevoerd door de Vakgroep Planning en Beleid van het Sociologisch Instituut van de Rijksuniversiteit Utrecht, die daarover in december 1977 een rapport heeft uitgebracht.

2.2.5. *Buitenwereld*

De ontwikkeling van de Nederlandse samenleving wordt voor een belangrijk deel bepaald door invloeden van 'buiten'. Zij vormen de grenzen waarbinnen de Nederlandse samenleving haar eigen ontwikkeling kan beïnvloeden.

Deze internationale factoren kunnen in een aantal 'sferen' worden verdeeld. Tot nu toe heeft de beschrijving en verkenning van die sferen geresulteerd in twee Rapporten aan de Regering, namelijk *Buitenlandse invloeden op Nederland: Internationale migratie* en *Buitenlandse invloeden op Nederland: Beschikbaarheid van wetenschappelijke en technische kennis* (resp. Rapport nr. 7 en 8). Voor het laatstgenoemde rapport is medewerking verleend door enige externe deskundigen. In Rapport nr. 7 beveelt de Raad aan om de analyse, het onderzoek en de beleidsvoorbereiding en -advisering op

zowel korte als lange termijn op het gebied van de internationale migratie te concentreren en onder te brengen bij het Sociaal en Cultureel Planbureau.

Over de beschikbaarheid van wetenschappelijke en technische kennis (Rapport nr. 8) deed de Raad aanbevelingen met betrekking tot het verzamelen en beschikbaar stellen van wetenschappelijke informatie en het bevorderen van contacten met ver verwijderde wetenschappelijke centra.

Ten aanzien van Rapport nr. 7 zijn nog geen besluiten gepubliceerd; wat Rapport nr. 8 betreft heeft de ministerraad in zijn besluiten de aanbevelingen van de W.R.R. nagenoeg geheel gevolgd.

2.2.6. *Verdeling*

De Raad is de opvatting toegedaan dat er behoefte bestaat aan een samenhangend beeld van de factoren die de verdelingsprocessen in onze samenleving beïnvloeden. Door zo een beeld zou het mogelijk kunnen worden op het terrein van de verdelingsproblematiek aan te geven welke grootheden op langere termijn invloed uitoefenen op relevante ontwikkelingen in de samenleving en een beter geïntegreerd beleid te voeren. Een aantal elementen zijn van grote invloed op de sociale stratificatie. De Raad is van mening dat deze stratificatie aan toenemende spanningen onderhevig is. Daarom heeft hij het noodzakelijk geacht de invloed van die elementen op de sociale stratificatie te onderzoeken.

Voor deze studie zijn een groot aantal studieopdrachten op deelterreinen verleend (13). De resultaten van de studieopdrachten zijn voor een deel gepubliceerd in de serie Voorstudies en Achtergronden van de W.R.R. Een ander deel is uitgegeven door de betrokken instellingen zelf. (Zie de eerste twee publikaties van noot 11.) Het betreft de volgende uitgaven in de serie Voorstudies en Achtergronden: *Kansen op onderwijs, een literatuurstudie over ongelijkheid in het Nederlandse onderwijs* door W. A. W. van Walstijn; *Van dubbeltjes en kwartjes; een literatuurstudie over ongelijkheid in de Nederlandse inkomensverdeling*, door G. R. Mustert; en *De verdeling en de waardering van arbeid, een studie over ongelijkheid in het arbeidsbestel* door het IVA/Instituut voor Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek van de Katholieke hogeschool te Tilburg.

De onderzoeksresultaten zijn in onderlinge samenhang neergelegd in het in december 1977 uitgekomen Rapport nr. 16 *Over sociale ongelijkheid, een beleidsgerichte probleemverkenning*. De studie heeft zich beperkt tot de invloed van de volgende elementen: onderwijs, materieel en immaterieel inkomen uit arbeid, vermogen en macht. In het rapport wordt de verdelingsproblematiek geplaatst tegen de achtergrond van de verzorgingsstaat. Verder worden de relevante verdelingsprocessen beschreven, alsmede de implicaties hiervan voor de sociale stratificatie. Deze beschrijving resulteert in een beeld van de respectieve verdelingen in hun onderlinge samenhang. Voorts wordt de rol van het beleid aan de hand van het ontwikkelde beeld geëvalueerd. Ten slotte worden op basis daarvan aanbevelingen gedaan voor nader onderzoek en voor experimenten op het gebied van de betrokken verdelingen en hun samenhangen.

De ministerraad heeft besloten een interdepartementale werkgroep te belasten met de voorbereiding van standpuntbepaling van de ministerraad over de door de Raad gedane voorstellen.

2.2.7. *Algemene Planningsonderwerpen*

In het kader van het project Algemene Planningsonderwerpen heeft alle aandacht zich in de afgelopen periode geconcentreerd op de studie naar de verhouding economisch actieven/niet-actieven. Met deze studie is eind 1975

een begin gemaakt. Kernpunt voor het onderzoek was de vraag naar de toekomstige ontwikkelingen in de verhouding actieven/niet-actieven, de gevolgen van een verandering daarin en de mogelijkheden voor de overheid om die relatie te beïnvloeden. Ten behoeve van deze studie zijn een aantal studieopdrachten verstrekt (14).

De studie, die verricht werd met behulp van een begeleidingscommissie, heeft in augustus 1977 geresulteerd in *Maken wij er werk van? Verkenningen omtrent de verhouding tussen de actieven en niet-actieven* (Rapport nr. 13).

In het rapport wordt met name ingegaan op de relatie tussen het – sociale en economische – draagvlak en de werkgelegenheid. Tevens worden behandeld het financieringssysteem van de sociale verzekeringen, het ziekteverzuim en het huidige arbeidsmarktbeleid. Dit alles heeft geleid tot een groot aantal, vooral inhoudelijke, aanbevelingen.

De ministerraad heeft naar aanleiding hiervan besloten een interdepartementale stuurgroep in te stellen die enkele belangrijke elementen moet onderzoeken en daarover binnen twee jaar moet rapporteren. Bovendien zal de minister van Sociale Zaken de S.E.R. vragen om bij zijn in voorbereiding zijnde advies over de omvang en vorm van de collectieve sector dit W.R.R.-rapport te betrekken.

2.2.8. Bestuurlijke Organisatie

De Raad heeft dit onderwerp ter hand genomen omdat hij meende dat de bestuurlijke organisatie van Nederland verschillende knelpunten vertoont, die een planning op lange termijn en een gecoördineerde beleidsvorming in de weg staan. In zijn in 1975 uitgebrachte Rapport nr. 6 *De organisatie van het openbaar bestuur; enkele aspecten, knelpunten en voorstellen*, heeft de Raad structurele knelpunten geconstateerd zowel in de beleidsvorming bij de centrale overheid als in de relaties tussen de centrale overheid en de lagere overheden. Bij het laatstgenoemde deelonderwerp is met name ingegaan op enkele mogelijkheden tot gewestvorming (provincies-nieuwe-stijl). Het eerstgenoemde deelonderwerp betrof met name de interdepartementale coördinatie en de plannings- en adviseringsstructuur. Mede als gevolg van dit rapport heeft de ministerraad in 1975 de Ministeriële Commissie voor Interdepartementale Taakverdeling en Coördinatie (MITACO) in het leven geroepen, die in 1977 zijn eindrapport (15) heeft uitgebracht. Voorts heeft de regering steun toegezegd ten aanzien van het voornemen van de Raad een studie te ondernemen naar de belangrijkste beleidsadviserende organen. De Raad heeft deze studie in de loop van 1975 aangevat, waarbij vooral voor de verzameling van het materiaal medewerking is verleend door een groep contactambtenaren van de afzonderlijke departementen. Als resultaat van deze studie zijn twee overzichten gepubliceerd, respectievelijk *Overzicht van de externe adviesorganen van de centrale overheid* (Rapport nr. 11) en *Overzicht van de interne adviesorganen van de centrale overheid* (Rapport nr. 14). Ten slotte heeft de Raad in Rapport nr. 12 *Externe adviesorganen van de centrale overheid* een beschrijving gegeven van het stelsel van de externe adviesorganen en de ontwikkelingen daarin en heeft aanbevelingen gedaan. Tegelijkertijd met het verschijnen van dit rapport heeft de Raad in *Adviseren aan de Overheid* in de serie Voorstudies en Achtergronden over hetzelfde onderwerp een door voornamelijk externe deskundigen samengestelde bundel artikelen uitgegeven.

Op grond van Rapport nr. 12 heeft de ministerraad onder meer besloten tot een om de twee jaren te publiceren overzicht van externe adviesorganen, tot opheffing van enkele (slappende) adviesorganen (16) en tot een algemene maatregel inzake het lidmaatschap van departementsambtenaren van exter-

ne adviescommissies over te gaan. Over andere voorstellen van de Raad zou de regering een vóór 1 januari 1978 uit te brengen nader ambtelijk advies afwachten. Op 7 oktober 1977 heeft de Raad een symposium gehouden over enkele publikaties uit de bundel *Adviseren aan de Overheid* (zie 1.2.9).

2.2.9. *Technisch-Natuurwetenschappelijke Toekomstverkenning*

In de loop van de Raadsperiode heeft de Raad besloten om naast de eerder genoemde fundamentele en brede projecten, zoals de Algemene Toekomstverkenning, Waarden en Normen en Buitenwereld, in een afzonderlijk project aandacht te besteden aan technisch-natuurwetenschappelijke ontwikkelingen. Binnen dat kader zijn in deze Raadsperiode drie deelonderwerpen geselecteerd. Ten eerste heeft de Raad bij wijze van proef een conceptnota opgesteld over het beleid inzake de kabeltelevisie, waarin onder meer enkele kritische kanttekeningen werden geplaatst bij de door de staatssecretaris voor Verkeer en Waterstaat voorgestelde systeemstandaardisatie en gebruiksbepanking. Aangezien de regering inmiddels reeds een standpunt bepaald had, achtte de Raad het niet gewenst om vooruitlopend op de plenaire Kamerbehandeling een advies of studie uit te brengen. Het regeringsvoorstel is eind januari door de Kamer verworpen. De belangrijkste aanleiding voor het project kwam daarmee te vervallen.

Ten tweede is mede op verzoek van het project Algemene Toekomstverkenning een studie verricht naar de energievoorziening op langere termijn. Daarin is ruime aandacht gegeven aan de uitputting van energiedragers en de invloed die deze uitputting via anticipatie e.d. vermoedelijk op het toekomstige verbruik zal hebben. De studie heeft geleid tot een aantal conclusies ten aanzien van toekomstige mogelijkheden en knelpunten op de korte, middellange en lange termijn. Deze in het Engels gestelde energiestudie getiteld *The future availability of energy to the Netherlands* is bij de W.R.R. opvraagbaar.

Ten derde heeft de Raad in dit kader een uitgebreide studie op gang gebracht naar de invloed van de technische innovatie op de industriële structuur op de lange termijn (ISOLT). Het is daarbij de bedoeling voor een aantal takken van industrie bij wijze van voorbeeld na te gaan, welke ontwikkelingsmogelijkheden, speciaal in ons land, door technische innovatie voor het bedrijfsleven kunnen ontstaan. Er zal worden geanalyseerd hoe verschillende facetten van de samenleving door zo'n technische vernieuwing worden beïnvloed en welke effecten mogelijke overheidsmaatregelen ter bevordering van technische vernieuwing kunnen hebben. De W.R.R. voert de onderhavige studie uit in samenwerking met andere organisaties zoals het Centraal Planbureau, de Centrale Organisatie TNO, de Stichting Toekomstbeeld der Techniek en het Nederlands Economisch Instituut. Resultaten van deze studie zullen vermoedelijk in de loop van 1978 gepubliceerd worden.

2.3. Adviesaanvragen

2.3.1. *Commentaar op de Discussienota Sectorraden Wetenschapsbeleid*

De minister voor Wetenschapsbeleid heeft per brief van 26 februari 1976 de Raad gevraagd hem te adviseren omtrent drie hoofdonderwerpen uit de *Discussienota Sectorraden Wetenschapsbeleid*, namelijk

- a. de voorgestelde indeling in sectoren;
- b. de aanbevelingen met betrekking tot het functioneren van de sectorraden; en
- c. de voorstellen over de meest wenselijke procesgang met betrekking tot de totstandkoming van sectorraden (17).

Het commentaar van de Raad verscheen in juni 1976 (Rapport nr. 9). Daar in gaat hij in op het risico van een sectorale beleidsvoorbereiding (ad a.), het aspect van de bemanning van sectorraden (ad b.) en de naar zijn mening wenselijke geleidelijke opbouw van het sectorradenstelsel.

Mede op basis van het commentaar van de Raad heeft de regering op 13 juli 1977 haar standpunt neergelegd in de *Nota Sectorraden Wetenschapsbeleid* (18).

2.3.2. *Commentaar op de nota Contouren van een toekomstig onderwijsbestel*

De minister van Onderwijs en Wetenschappen heeft de W.R.R. per brief van 18 september 1975 gevraagd om een commentaar op de nota *Contouren van een toekomstig onderwijsbestel*.

In juni 1976 werd het commentaar van de Raad aangeboden aan de minister-president (Rapport nr. 10). De W.R.R. besteedt hierin aandacht aan een aantal kernpunten, namelijk de doelstellingen van het onderwijs, onderwijsvernieuwing (zowel nationaal als internationaal), de relatie tussen de Contourennota en het overheidsbeleid in ruime zin (vooral wat de geïntegreerde beleidsvoorbereiding betreft), de interactie tussen onderwijs en maatschappij, de financiële consequenties op lange termijn van de Contourennota en de onderwijsfilosofie die aan de Contourennota ten grondslag ligt. In het slothoofdstuk dringt de Raad aan op een afweging van uitbreiding van sommige vormen van het formele onderwijs tegen andere maatschappelijke activiteiten.

Zoals in de bedoeling lag heeft de minister van Onderwijs en Wetenschappen dit commentaar mede verwerkt in zijn vervolgnota (19).

2.4. **Overige activiteiten**

In de eerste plaats wordt hieronder gewezen op enkele onderwerpen die de Raad in zijn voorlopig werkprogramma had opgenomen en die niet als zodanig tot een rapport hebben geleid. Zo heeft de Raad overwogen om naast de eerder vermelde onderwerpen nog enige andere onderwerpen in studie te nemen. Dit gold met name enkele in het kader van het project geïntegreerde beleidsvoorbereiding op lange termijn (zie 2.2.1) beoogde deelstudies over respectievelijk het arbeidsmarktbeleid, onderwijs en vorming, en de spreiding van inkomen, vermogen, kennis en macht. Deze deelprojecten waren bedoeld als kortlopende studies, waarin, uitgaande van art. 2c van de wet, hoofdzakelijk structurele tekortkomingen in de beleidsvoorbereiding zouden worden beschreven en suggesties voor verbeteringen zouden worden gedaan. Deels omdat inmiddels van de zijde van de regering ook reeds structurele verbeteringen in het vooruitzicht werden gesteld en deels omdat de aanvankelijke organisatorische aanpak te beperkt en een meer inhoudelijke benadering noodzakelijk leek, heeft de Raad het merendeel van deze onderwerpen in een ander kader behandeld. Zo maakt het arbeidsmarktbeleid deel uit van de in het verband van het project Algemene Planningsonderwerpen uitgevoerde studie naar de verhouding actieven/niet-actieven (zie 2.2.7). Daarin is ook de aanvankelijk zelfstandige studie naar het lange-termijnbeleid inzake buitenlandse werknemers opgenomen. Structurele knelpunten in de coördinatie van beleid inzake onderwijs en vorming zijn onder meer behandeld in het commentaar van de Raad op de Contourennota (Rapport nr. 10). De studie naar spreiding van inkomen, vermogen, kennis en macht is het latere en breder opgezette project Verdeling geworden (zie 2.2.6).

Ten tweede heeft de Raad enkele activiteiten ondernomen die vooral ten doel hadden enige meer algemene aspecten van het werk van de Raad nader te bestuderen zonder dat dit zou moeten leiden tot rapporten. Zo heeft de Raad in samenwerking met T.N.O. vanaf medio 1975 een vijftal bijeenkomsten georganiseerd over algemeen toekomstonderzoek en modelbouw, waaraan in totaal circa 10 bij toekomstonderzoek en -advisering betrokken instellingen deelnamen. In deze bijeenkomsten zijn informatie en ervaringen uitgewisseld over onder meer het onderscheid tussen verkennend en taakstellend toekomstonderzoek, en over integrale of partiële benadering. In dit verband kan ook gewezen worden op een in 1977 door de Raad opgesteld intern werkdocument, waarin een voorlopige evaluatie wordt gegeven van de Algemene Toekomstverkenning. Bovendien heeft Ir. A. A. J. Pols, medewerker van het bureau van de Raad, ten behoeve van de discussie over de aanpak van toekomstonderzoek en modelbouw een interne nota over systeemdymanica opgesteld. Beide genoemde interne werkdocumenten zijn op aanvraag bij de Raad verkrijgbaar.

Over de wijze waarop de W.R.R. contacten moest leggen met andere instellingen en personen heeft hij zich in het begin van zijn Raadsperiode laten adviseren door enkele externe deskundigen op het terrein van de communicatie. Naderhand is een medewerker voor de behandeling van communicatievraagstukken aangetrokken.

Ten derde heeft de Raad na enige initiatieven van buitenaf, onder meer van Prof. Mr. P. de Haan, in 1976 een werkgroep ingesteld die moest nagaan welke problemen zich (gaan) voordoen in de wetgeving in relatie tot de planning in Nederland. De werkgroep die onder voorzitterschap stond van het Raadslid Prof. Mr. J. M. Polak, en waarvan verder departementsambtenaren en enkele andere externe deskundigen deel uitmaakten, heeft eind 1976 een voorstel gedaan voor een aanpak van deze problemen. Dit is voor belangstellenden bij de Raad verkrijgbaar. In 1977 hebben enige oriënterende gesprekken met enkele andere externe deskundigen, waaronder departementsambtenaren, plaatsgevonden. Als conclusie van dit beraad werd onder meer besloten de aandacht van de Raad in zijn nieuwe samenstelling te vragen voor de volgende mogelijke studieonderwerpen:

1. Welke wettelijke vorm dient aan de planning van het regeringsbeleid te worden gegeven om het parlement wezenlijke invloed te geven op de beleidsvorming?

2. Hoe kunnen planning en wetgeving worden gedecentraliseerd met het oog op regionalisatie van het beleid of een bedrijfstaksgewijze aanpak?

3. Hoe komt men tot een systeem van integrale wetgeving en planning op gebieden waar dat nodig is? Hoe kan regionaal ruimtelijk beleid worden geïntegreerd met regionaal economisch en sociaal-cultureel beleid?

De meer technische vragen inzake de coördinatie van wetgeving werden in dit overleg primair toegedacht aan een interdepartementale werkgroep en aan de Raad van State.

Ten slotte heeft de W.R.R., door middel van lidmaatschappen van één of meerdere Raads- of stafleden, deelgenomen aan adviescommissies die door andere instanties zijn ingesteld. Het betreft hier onder meer: de Stuurgroep Geïntegreerd Sociaal Beleid en zijn werkgroep Relatie tussen onderwijs- en arbeidsmarktbeleid; de werkgroep Methodiek en Toekomst van de Stuurgroep Noordzee-eilanden en Terminals en de Commissie Selectieve Groei. De voorzitter van de Raad is in 1974 op verzoek van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en het Instituut voor Bestuurswetenschappen opgetreden als voorzitter van een rondetafelconferentie over de toekomstige positie van het Instituut voor Bestuurswetenschappen in het kader van de organisatie van het bestuurswetenschappelijk onderzoek en de opleiding en vorming van ambtenaren. De rondetafelconferentie bracht op 20 december 1974 haar eindrapport uit (20).

3. SLOTBESCHOUWING

In de voorgaande hoofdstukken is een beschrijving gegeven van de activiteiten die de Raad in de afgelopen periode heeft verricht. In dit hoofdstuk zal gepoogd worden een inzicht te geven in enkele dilemma's waarmee de Raad werd geconfronteerd.

Het zijn overwegend vragen ten aanzien van de wijze van werken die door een orgaan als de W.R.R. beantwoord moeten worden. Voor de meeste van deze problemen bestaan geen «goede» of «foutieve» oplossingen, aan alle te kiezen oplossingen zijn zowel voor- als nadelen verbonden. Dat geldt ook voor de werkwijze die de Raad in zijn eerste zittingsperiode heeft gevolgd.

Aangezien er geen eerdere ervaring bestond met de vervulling van de door de Wet aan de Raad opgedragen taken en aangezien het te verwachten is dat de Raad in de komende zittingsperiodes met dezelfde of soortgelijke problemen zal worden geconfronteerd, is het zinvol hieronder in het kort enige aandacht te schenken aan deze problemen en aan de door de Raad gekozen oplossingen.

3.1. 'Diep' of 'breed'

De taakopdracht van de W.R.R. brengt met zich mede dat een zeer wijd scala van onderwerpen tot het aandachtsgebied van de Raad behoort. Dit scala omvat in beginsel alle onderwerpen die door het regeringsbeleid worden bestreken. Het is manifest onmogelijk, bij de beperkte mankracht waarover de W.R.R. beschikt, al die aandachtsgebieden voldoende tot hun recht te doen komen. Het is trouwens ook nooit de bedoeling geweest dat de W.R.R. zich zou ontwikkelen tot een soort 'superplanbureau'. Enerzijds kan men kiezen voor een 'brede' benadering, waarin een groot aantal verschillende onderwerpen van het regeringsbeleid op lange termijn aan de orde worden gesteld; deze aanpak brengt het gevaar met zich mee van een zekere mate van oppervlakkigheid in de benadering. Anderzijds kan men kiezen voor een meer diepgravende aanpak, waarbij slechts enkele, essentiële aspecten van het regeringsbeleid grondig worden geanalyseerd en op hun relevantie voor de lange-termijnproblematiek worden bekeken.

In de eerste zittingsperiode is niet uitdrukkelijk gekozen voor een van beide benaderingen, maar in de praktijk is het accent komen te liggen op een brede aanpak van de problemen. Als in de toekomst de tweede, meer op 'diepte' gerichte aanpak de voorkeur zou krijgen, zou dat betekenen dat de selectie, en vooral de wijze van selecteren, van te bestuderen onderwerpen veel en systematisch aandacht gaat vragen. Het zou tevens betekenen dat een indringende verkenning van methodologische kwesties door de Raad geboden is.

3.2. Geïntegreerde of gesegmenteerde benadering

Gezien de wettelijke taakopdracht van de W.R.R. ligt het voor de hand eraan te streven de werkzaamheden zoveel mogelijk in te bedden in een geïntegreerd kader. Het is bij uitstek een taak van de Raad te bezien in hoeverre ontwikkelingen op lange termijn op het ene beleidsterrein consequenties hebben voor andere terreinen van beleid. Het is mede ten gevolge van die

wederzijdse beïnvloeding dat zich 'tegenstrijdigheden' en 'knelpunten' voordoen, die tijdig door de W.R.R. behoren te worden gesignaleerd. Het is echter niet eenvoudig een dergelijk streven in praktijk te brengen. Deze algemene constatering gold des te sterker voor de eerste zittingsperiode, waarin met het vormgeven aan de taakopdracht ervaring moest worden opgedaan.

Gekozen is toen voor een projectgewijze benadering. Een aantal Raads- en stafleden hield zich meer in het bijzonder bezig met de bestudering van een bepaald probleem. Een voordeel van deze aanpak is geweest dat men zich in eerste instantie kon concentreren op een aantal verschillende onderwerpen, verschillende invalshoeken en probleemstellingen. Dat heeft gunstig gewerkt voor de produktie van rapporten. Tevens heeft deze benadering in de praktijk mede geleid tot veel contacten met instellingen buiten de Raad.

Daartegenover staat echter het gevaar dat projecten zich in zekere mate verzelfstandigen en onvoldoende op elkaar worden afgestemd. Dat maakt het voor de Raad niet gemakkelijker een enigszins geïntegreerd kader voor het beleid op lange termijn te ontwikkelen.

Er is tijdens de eerste zittingsperiode sprake geweest van een zekere mate van segmentering, mede als gevolg van de gekozen projectgewijze benadering. Dat is de integratie van de werkzaamheden niet ten goede gekomen. Bij de inrichting van toekomstige werkzaamheden zal men zich van dit gevaar bewust moeten zijn en maatregelen moeten treffen om een dergelijke segmentering te voorkomen.

3.3. Contacten met andere instellingen

Tijdens de eerste zittingsperiode is veel contact onderhouden met andere instellingen; dat gold beleidsinstanties (departementen), wetenschappelijke instellingen en instellingen van het bedrijfsleven. De vragen die daarbij rijzen betreffen het aantal en de intensiteit van deze contacten en hoe men kan voorkomen dat bepaalde instellingen een te grote greep op het werkprogramma van de Raad krijgen.

Min of meer geïnstitutionaliseerd zijn de contacten met de planbureaus, waarvan de directeuren optreden als adviserende leden. Zij geven adviezen, houden de Raad op de hoogte van de activiteiten van hun bureaus en bevorderen, waar nodig, het leggen van contacten op werkniveau. De Raad heeft de indruk dat de contacten met de adviserende leden gedurende de eerste zittingsperiode nog niet optimaal hebben gefunctioneerd; versteviging van de banden met de adviserende leden lijkt wenselijk.

Er is naar gestreefd met de verschillende departementen goede werkcontacten op te bouwen. Dat garandeert dat de Raad tijdig over de nodige informatie kan beschikken (zoals trouwens ook door de wet is voorgeschreven); voorts kunnen deze contacten er mede toe leiden dat de Raad tijdig op de hoogte raakt van beleidsvoornemens. Daar staat uiteraard tegenover dat vermeden moet worden dat het werkprogramma geheel vanuit de departementen zou worden bepaald. Een bijzonder geval van contact met departementen betreft de formele adviesaanvragen. Mocht er in de toekomst veel adviezen door de regering worden gevraagd, dan doet zich voor de W.R.R. een probleem voor. Enerzijds verdient het toejuiching dat de regering zich om advies tot de W.R.R. wendt; het geeft aan dat belang aan het oordeel van de Raad wordt gehecht, en het illustreert het feit dat de Raad blijkbaar een belangrijke en nuttige rol speelt bij de voorbereiding van het regeringsbeleid. Anderzijds zou echter een groot aantal adviesaanvragen een al te groot beslag op het werkprogramma van de Raad kunnen leggen. Gedurende de eerste zittingsperiode heeft zich dit probleem echter niet voorgedaan.

Van groot belang voor de Raad is het contact met instellingen van wetenschappelijk onderzoek. De meeste van deze contacten spelen zich af op werkniveau. Over het algemeen zijn deze contacten gedurende de eerste zittingsperiode bevredigend geweest, of het moest zijn dat zij hier en daar nog wat geïntensiveerd zouden kunnen worden. Het wetenschappelijk werk zal steeds op het overheidsbeleid gericht moeten zijn, en wel op het beleid op lange termijn. Het wetenschappelijke aspect van het werk van de W.R.R. zal mede vanuit de instellingen van wetenschappelijk onderzoek zowel bewaakt als gevoed moeten worden.

Contacten met 'de samenleving' concentreerden zich in de eerste zittingsperiode voornamelijk op de pers, de wetenschappelijke bureaus van de politieke partijen, en andere maatschappelijke organisaties, zoals die van werkgevers en werknemers. Ook bestaan er afspraken om de contacten met het parlement te intensiveren. Bij al deze contacten gaat het er voor de W.R.R. om kennis te nemen van wensen en suggesties uit de samenleving, enerzijds om daarop te kunnen inspelen en anderzijds te bevorderen dat de samenleving daadwerkelijk kennis neemt van en reageert op de rapporten van de Raad.

Deze contacten zijn voor de Raad van vitaal belang, mede om te voorkomen dat de Raad zich zou ontwikkelen tot een gezelschap van abstracte denkers in een ivoren toren.

3.4. Part-time en full-time lidmaatschap

Afgezien van de voorzitter waren in de eerste zittingsperiode twee Raadsleden werkzaam voor de volledige werktijd. De overige Raadsleden werkten voor 40 of 50 % van de werkweek. Beide varianten hebben voor- en nadelen. Het voordeel van het full-time Raadslidmaatschap is uiteraard dat deze leden volledig beschikbaar zijn voor het Raadswerk en dat ook de stafleden steeds een beroep op hen kunnen doen. Daar staat tegenover dat een kwalitatief zo goed mogelijke samenstelling van de Raad in de praktijk slechts bereikt kan worden door af te zien van een maximum-eis met betrekking tot de beschikbaar te stellen werktijd; het gaat hier immers om een functie voor een beperkt aantal jaren. Tijdens de eerste zittingsperiode is wel gebleken dat het niet meevalt binnen een werktijd van 40 % voldoende aandacht te besteden aan alle binnen het Raadswerk voorkomende activiteiten. Het kwam dan ook nogal eens voor dat Raadsleden aanzienlijk meer dan de daarvoor formeel toegemeten tijd aan het Raadswerk besteedden. Het is moeilijk een ondubbelzinnige voorkeur uit te spreken voor het full-time of part-time lidmaatschap. Het zal nogal van de persoonlijke omstandigheden van het desbetreffende Raadslid afhangen aan welk van beide de voorkeur zal worden gegeven.

De suggestie is in dit verband gedaan een part-time lidmaatschap van bij voorbeeld 40 % niet, zoals tot nu toe gebruikelijk, te concentreren in twee werkdagen per week, maar in één of meer aaneengesloten perioden per jaar. Het zou van de functies van de part-time leden afhangen of dit mogelijk zou zijn. Het zou ook ingrijpende consequenties hebben voor de inrichting van het werkprogramma.

3.5. Problemen van een multidisciplinaire benadering

In de opzet van de W.R.R. is gekozen voor een multidisciplinaire benadering. In de Memorie van Toelichting op het Ontwerp Instellingswet W.R.R. wordt uitdrukkelijk gezegd dat de voornaamste wetenschappelijke disciplines binnen de W.R.R. vertegenwoordigd moeten zijn. Ook in de opbouw van

de wetenschappelijke staf is voor een multidisciplinaire benadering gekozen. Ook hieraan zijn voor- en nadelen verbonden. Een voordeel is dat men een en hetzelfde beleidsprobleem vanuit verschillende discipline invalshoeken kan benaderen, hetgeen inzichtverhogend kan werken. De confrontatie van verschillende vakdisciplines binnen één onderwerp kan zeer stimulerend zijn doordat men vanuit de eigen discipline uitgenodigd wordt zijn gedachten te laten gaan over problemen binnen andere disciplines. Aan de andere kant moet ervoor gewaakt worden dat 'multidisciplinair' gaat betekenen dat men zich te veel bezighoudt met problemen buiten het eigen vakgebied.

Ook op dit terrein geldt weer dat een voortdurende afweging dient plaats te vinden van voor- en nadelen van het inzetten van wetenschapsbeoefenaars van verschillende huize. Bewuste afweging van een en ander zal tot een oplossing moeten leiden waarbij de voordelen van en een multidisciplinaire en een vakmatige aanpak optimaal gerealiseerd worden.

3.6. Ten slotte

In de eerste zittingsperiode is gekozen voor een werkwijze waarbij de W.R.R. reeds betrekkelijk snel in de openbaarheid trad met zijn eerste publicaties. Een belangrijke overweging daarbij was dat de Raad via deze publicaties de nodige openbare discussie zou losmaken over de aan de orde gestelde vraagstukken.

Een andere benadering was echter ook mogelijk geweest, waarbij men zich veel langer en uitvoeriger zou hebben verdiept in problemen van methodiek en theorie, van selectie van onderwerpen etc. Dat zou waarschijnlijk hebben betekend dat er pas later rapporten van de Raad zouden zijn verschenen en dat er waarschijnlijk ook minder publicaties tijdens de eerste zittingsperiode waren uitgekomen.

Het is niet aan de Raad een oordeel te vellen over hetgeen hij de afgelopen vijf jaar heeft gedaan en nagelaten. De in dit hoofdstuk aan de orde gestelde vragen zijn in belangrijke mate inherent aan de W.R.R. en zijn werk. De Raad hoopt met het bovenstaande een indruk te hebben gegeven van de problemen bij de keuze van werkwijze en de manier waarop hij getracht heeft er een oplossing voor te vinden.

Noten

1. 2e K., 1970–1971, 10 914.
2. *Bestuursorganisatie bij de kabinetsformatie 1971; Rapport van de Commissie Interdepartementale Taakverdeling en Coördinatie.* 's-Gravenhage: Staatsuitgeverij 1971.
3. 2e K., 1973–1974, 12 668, nr. 1–5.
4. In de Memorie van Antwoord bij het *Ontwerp Instellingswet W.R.R.* (2e K., 1973–1974, 12 668, nr. 5, p. 5) wordt het verschil met de Raad van State in zijn adviseerende hoedanigheid aangeduid.
5. *Ontwerp Instellingswet W.R.R.*, 2e K., 1973–1974, 12 668, nr. 3 (Memorie van Toelichting), p. 4.
6. *Ibid.*, p. 6.
7. *Ibid.*, p. 5.
8. Aanvankelijk was de Raad van Advies voor het Wetenschapsbeleid bij de Raad vertegenwoordigd door middel van het raadslid Prof. Dr. C. J. F. Böttcher, die tevens voorzitter van de R.A.W.B. was. Toen Prof. Böttcher op 1 september zowel zijn Raadslidmaatschap als het voorzitterschap van de R.A.W.B. neerlegde, heeft de Regering, na overleg met de W.R.R. en de R.A.W.B. besloten de voorzitter van de R.A.W.B. als adviserend lid aan de Raad toe te voegen.
9. *Ontwerp Instellingswet W.R.R.*, 2e K., 1973–1974, 12 668, nr. 3 (M.v.T.), p. 7.
10. *Ontwerp Instellingswet W.R.R.*, 2e K., 1974–1975, 12 668, nr. 6 (Nota van Wijzigingen).
11. Dit betreft
 - J. In 't Veld (red.): *Arbeidsplaats en organisatie, Een literatuuronderzoek.* Delft 1976. Uitg. Afdeling Werktuigbouwkunde van de Technische Hogeschool Delft.
 - T. Huppes: *Inkomensverdeling en institutionele structuur, een interdisciplinaire analyse van de inkomensongelijkheid op lange termijn.* Leiden: Stenfert Kroese 1977.
 - P. Hermkens en P. van Wijngaarden: *Rapport Inkomensongelijkheid en Rechtvaardigheidscriteria.* 's-Gravenhage 1977. Uitg. Ministerie van Sociale Zaken. Reeks Verslagen en Rapporten, jaargang 1977–3*.
 - *Konsumptieverandering in maatschappelijk perspectief.* Door A. Hogervorst, E. Janssen, M. Theeuwes e.a. Utrecht 1977. Uitg. Sociologisch Instituut van de Rijksuniversiteit Utrecht.
12. 2e K., 1975–1976, 13 955.
13. Zij zijn verstrekt aan Prof. drs. C. J. van Eijk en drs. W. Siddré van de Erasmus Universiteit te Rotterdam, aan dr. L. J. Th. van der Kamp (Rijksuniversiteit Leiden) en drs. M. van der Kamp (Kohnstamm Instituut van de Universiteit van Amsterdam), aan het Instituut voor Economisch Onderzoek van de Universiteit van Amsterdam, aan het IVA/Instituut voor Sociaal-Wetenschappelijk Onderzoek van de Katholieke Hogeschool Tilburg, tweemaal aan de Stichting Interuniversitair Instituut voor Sociaal-Wetenschappelijk Onderzoek te Amsterdam, aan de Sectie Industriële Organisatie van de Afdeling Werktuigbouwkunde van de Technische Hogeschool Delft, aan de Vakgroep Sociologische Economie van de Economische Faculteit van de Rijksuniversiteit Groningen en aan het Economisch Instituut Tilburg.
14. Zij zijn verleend aan het Raadgevend Bureau Berenschot B.V. te Utrecht, aan het IVA/Instituut voor Sociaal-Wetenschappelijk Onderzoek van de Katholieke Hogeschool Tilburg (zie ook noot 13), aan Prof. dr. N. H. Douben van de Katholieke Universiteit Nijmegen, aan Prof. dr. H. Philipsen van de Rijksuniversiteit Limburg en aan Prof. dr. W. Driehuis van de Universiteit van Amsterdam.
15. *Rapport van de Ministeriële Commissie Interdepartementale Taakverdeling en Coördinatie.* 2e K., 1977, 14 649, nr. 2.
16. Naar aanleiding van de aanbevelingen die de Raad in rapport nr. 12 heeft gedaan, heeft de Ministerraad onder andere afgesproken dat zij op voorstel van de betrokken ministers zal beslissen welke van de door de Raad genoemde 'slapende' adviesorganen kunnen worden opgeheven. Inmiddels zijn over dit onderwerp vragen gesteld door de leden van de Tweede Kamer De Graaf en Stoffelen (17 mei 1977) en door het lid van de Eerste Kamer Eisma (21 juni 1977). De Minister-President heeft op 23 juni 1977 – mede namens de Minister van Binnenlandse Zaken – geantwoord op de vragen van de beide leden van de Tweede Kamer. Bij zijn antwoord heeft hij een lijst toegevoegd van externe adviesorganen die inmiddels zijn opgeheven.
17. Een gelijklopende adviesaanvraag is gezonden naar de Koninklijke Akademie van Wetenschappen en de Raad van Advies voor het Wetenschapsbeleid.
18. 2e K., 1977, 14 623. Als bijlage bij de nota is opgenomen de formele standpuntbepaling van de Ministerraad ten aanzien van de adviezen van de W.R.R.
19. *Nota Contouren van een toekomstig onderwijsbestel, deel 2.* 2e K., 1976–1977, 14 425.
20. Gepubliceerd in *de Nederlandse Gemeente*, 29, 3 (17 januari 1975), blz. 5.9 en 5.10.

• Door de W.R.R. is opdracht gegeven voor het voor-onderzoek. Het feitelijke onderzoek is verricht in opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken.

Bijlage 1

Integrale tekst van de Instellingswet W.R.R.

(Stb. 413, 5 augustus 1976)

WET van 30 juni 1976 tot instelling van een Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (Instellingswet W.R.R.)

Wij Juliana, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat het voor de vorming van het regeringsbeleid wenselijk is stelselmatig informatie te verkrijgen over ontwikkelingen die op langere termijn de samenleving kunnen beïnvloeden,

dat daartoe kan worden bijgedragen door een vast college van advies en bijstand in te stellen ter vervanging van de Voorlopige Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid:

Zo is het, dat Wij, de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel 1. Er is een Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, verder te noemen de Raad.

Artikel 2. De Raad heeft tot taak:

a. ten behoeve van het Regeringsbeleid wetenschappelijk gefundeerde informatie te verschaffen over ontwikkelingen die op langere termijn de samenleving kunnen beïnvloeden en daarbij tijdig te wijzen op tegenstrijdigheden en te verwachten knelpunten, probleemstellingen te formuleren ten aanzien van de grote beleidsvraagstukken, en beleidsalternatieven aan te geven;

b. een wetenschappelijk gefundeerd kader te ontwikkelen dat de regering ten dienste staat voor het stellen van prioriteiten en het voeren van een samenhangend beleid;

c. ten aanzien van werkzaamheden op het gebied van toekomstonderzoek en planning op lange termijn, zowel binnen als buiten de overheid, voorstellen te doen inzake het opheffen van structurele tekortkomingen, het bevorderen van bepaalde onderzoeken en het verbeteren van communicatie en coördinatie.

Artikel 3. 1. De Raad bestaat uit ten minste vijf en ten hoogste elf leden.

2. Wij benoemen op voordracht van Onze Minister-President, Minister van Algemene Zaken, gedaan in overeenstemming met het gevoelen van de Raad van Ministers, de voorzitter en de overige leden van de Raad.

3. Hun wordt, tenzij Wij anders bepalen, bij het bereiken van de vijftenzestigjarige leeftijd door Ons ontslag verleend met ingang van de eerstvolgende maand.

4. De voorzitter en de overige leden worden, behoudens door Ons tussentijds verleend ontslag, benoemd voor vijf jaren. Zij zijn eenmaal terstond wederbenoembaar.

5. Hij die is benoemd ter vervulling van een tussentijds opengevallen plaats, treedt af op hetzelfde tijdstip waarop degene in wiens plaats hij is benoemd, zou moeten aftreden.

Artikel 4. 1. Het ambt van voorzitter van de Raad is een volledige betrekking.

2. De overige leden van de Raad stellen ten minste een zodanig deel van hun werktijd aan de Raad ter beschikking, als overeenkomt met twee werkdagen per week.

3. In uitzonderlijke gevallen kan door Onze Minister-President, Minister van Algemene Zaken, worden bepaald, dat het in het voorgaande lid genoemde deel van de aan de Raad ter beschikking gestelde werktijd wordt verminderd.

Artikel 5. De rechtspositie van de voorzitter en de overige leden wordt nader geregeld bij Algemene Maatregel van Bestuur.

Artikel 6. 1. Er zijn adviserende leden.

2. De Raad kan aan Onze Minister-President, Minister van Algemene Zaken, voorstellen doen ter zake van de benoeming tot adviserend lid.

3. Wij benoemen op voordracht van Onze Minister-President, Minister van Algemene Zaken, gedaan in overeenstemming met het gevoelen van de Raad van Ministers, de adviserende leden van de Raad.

Artikel 7. 1. De Raad heeft een bureau, dat onder leiding van een secretaris de Raad in zijn werkzaamheden bijstaat.

2. Wij benoemen op voordracht van Onze Minister-President, Minister van Algemene Zaken, de secretaris van de Raad.

Artikel 8. 1. De Raad steunt bij de uitvoering van zijn taak mede op de uitkomsten van door andere instellingen verricht onderzoek.

2. Diensten en instellingen van de centrale overheid en van de lagere publiekrechtelijke organen zijn gehouden aan de Raad de benodigde informatie te verschaffen.

3. De Raad kan zich rechtstreeks tot andere instellingen en personen wenden met een verzoek om informatie.

4. Onze Ministers dragen er zorg voor dat de Raad, voor zover zulks dienstig kan zijn voor de uitoefening van zijn taak, tijdig in kennis wordt gesteld van het toekomst-onderzoek dat onder hun verantwoordelijkheid wordt verricht en de resultaten daarvan alsmede hun veronderstellingen en voornemens voor het beleid op lange termijn.

Artikel 9. 1. De Raad kan rechtstreeks in overleg treden met ambtelijke en niet-ambtelijke deskundigen.

2. De Raad kan commissies instellen. Voor de medewerking van ambtelijke deskundigen behoeft hij de instemming van Onze betrokken Ministers.

3. De Raad kan op zijn terrein rechtstreeks internationale contacten onderhouden.

Artikel 10. De Raad kan zelfstandig verzoeken bepaalde studies of onderzoeken te doen ondernemen. Dit geschiedt door tussenkomst van Onze betrokken Ministers, voor zover het diensten en instellingen, werkzaam onder hun verantwoordelijkheid, betreft.

Artikel 11. De Voorzitter en de overige leden van de Raad zijn verplicht tot geheimhouding van hetgeen hun bij de uitoefening van hun taak ter kennis is gekomen, voor zover doe verplichting uit de aard der zaak volgt.

Artikel 12. 1. De Raad brengt zijn rapporten aan de regering uit door tussenkomst van Onze Minister-President, Minister van Algemene Zaken.

2. Onze Minister-President, Minister van Algemene Zaken, stelt de Raad in kennis van de bevindingen van de Raad van Ministers betreffende deze rapporten.

3. De Raad van Ministers hoort de Raad op diens verzoek naar aanleiding van de in het voorgaande lid genoemde bevindingen.

Artikel 13. 1. De door de Raad aan de regering uitgebrachte rapporten zijn openbaar voor zover de inhoud daarvan niet moet worden geheim gehouden overeenkomstig de bepaling van artikel 11.

2. De Raad publiceert deze rapporten na kennisneming door de Raad van Ministers.

Artikel 14. De Raad kan nadere regelen stellen voor zijn werkwijze.

Overgangs- en Slotbepalingen

Artikel 15. De zittingsperiode van de bij het in werking treden van deze Wet te benoemen leden van de Raad eindigt op 1 januari 1978.

Artikel 16. Deze Wet kan worden aangehaald als Instellingswet W.R.R.

Artikel 17. Ons besluit van 6 november 1972, *Stb.* 590, wordt ingetrokken.

Artikel 18. Deze Wet treedt in werking op een door Ons te bepalen tijdstip.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle ministeriële departementen, autoriteiten, colleges en ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven ten Paleize Soestdijk, 30 juni 1976.

JULIANA.

De Minister-President, Minister van Algemene Zaken,
DEN UYL.

Uitgegeven de vijfde augustus 1976.

De Minister van Justitie a. i.,
TRIP.

Bijlage 2

Samenstelling van de Commissies, ingesteld door de W.R.R.

1. Commissie Algemene Toekomstverkenning*

Ingesteld 10 januari 1974, opgeheven 14 november 1977

Prof. Dr. J. S. Cramer, *voorzitter*

lid Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid

Mr. E. Bloembergen

voorzitter Raad van Bestuur Verenigde Nederlandse Uitgeversbedrijven B.V.

Prof. Dr. H. A. Brasz

hoogleraar in de Bestuurswetenschappen, Vrije Universiteit Amsterdam

Drs. J. C. van den Brekel

hoofd van de hoofdafdeling Bevolkingsstatistiek, Centraal Bureau voor de Statistiek

Ir. A. Dekker

adjunct-directeur Provinciale Planologische Dienst Overijssel

Prof. Dr. C. I. Dessaur

hoogleraar in de Criminologie, Katholieke Universiteit Nijmegen

Drs. H. de Graaf

medewerker Nederlands Instituut voor Maatschappelijk Werk Onderzoek

Drs. F. Th. Gubbi

stafmedewerker Centrale Organisatie TNO

Prof. Dr. H. H. W. Hogerzeil

hoogleraar in de Sociale geneeskunde, Rijksuniversiteit Groningen

Dr. G. Hupkes

adjunct-directeur van de AGV (Adviesgroep voor Verkeer en Vervoer, voorheen Centrum voor Vervoersplannen)

Dr. R. Huetting

hoofd van de hoofdafdeling Milieustatistiek, Centraal Bureau voor de Statistiek

Drs. W. P. Knulst

medewerker Sociaal en Cultureel Planbureau

Drs. J. Kooyman

hoofd van de hoofdafdeling Macromodellen en Middellange Termijnplanning, Centraal Planbureau

Dr. G. R. Mustert

medewerker bureau Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid

Prof. Dr. B. M. S. van Praag

hoogleraar in de Westerse economie, Rijksuniversiteit Leiden

H. Schaafsma

directeur Culturele Raad voor Noord-Holland

Dr. C. J. E. Schuurmans

hoofd Onderafdeling Verwachtingsmethodieken, afdeling Meteorologisch Onderzoek, Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut

Mr. Dr. I. Th. M. Snellen

politicoloog, N.V. Philips' gloeilampenfabrieken

Dr. H. M. in 't Veld-Langeveld

lid Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid

W. A. W. van Walstijn

medewerker bureau Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid

Prof. Dr. S. Wiegiersma

hoogleraar in de Arbeidspsychologie, Gemeentelijke Universiteit Amsterdam

Drs. K. Vijlbrief, *secretaris*

medewerker bureau Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid

De heer Schaafsma, die vanaf mei 1975 deel uitmaakte van de Commissie, kon als gevolg van een ernstige ziekte vanaf begin 1976 niet langer aan de werkzaamheden deelnemen.

Zoals men uit de bovenstaande lijst kan opmaken waren twee van de *bureaus*, die de eerste leden voor de Commissie afvaardigden, bij de voltooiing niet vertegenwoordigd. Dit komt doordat de heren Dekker en Gubbi, die respectievelijk voor de R.P.D. en de C.O.B.A. optraden, in een zo laat stadium van het project van werkkring veranderen dat overeengekomen werd dat zij, zonder vervangen te worden, à titre personnel hun medewerking zouden blijven geven.

-
- De samenstelling is die ten tijde van de vaststelling van het eindrapport.

Drs. J. C. van den Brekel werd voorafgegaan door Dr. J. B. D. Derksen, tot 1 juli 1975 hoofd van de hoofdafdeling Statistische Analyse, Centraal Bureau voor de Statistiek. Drs. H. de Graaf werd voorafgegaan door Drs. G. J. Kronjee, tot 1 september 1975 medewerker van het Nederlands Instituut voor Maatschappelijk Werk Onderzoek. Drs. W. Knulst werd voorafgegaan door Dr. H. Nauta, plv. directeur Sociaal en Cultureel Planbureau.

Drs. J. Kooyman werd voorafgegaan door Prof. Dr. P. J. Verdoorn, tot 1 september 1975 onderdirecteur Centraal Planbureau.

Dr. J. Kremers trad op 1 augustus 1977 af als voorzitter van de W.R.R.; tot die datum heeft hij aan de werkzaamheden van de Commissie deelgenomen.

Ir. P. G. Meijer van de R.P.D. heeft in de beginfase meegedaan evenals Drs. B. G. Zandstra-Andela van de C.O.B.A.

2. Ad hoc-commissie Wetenschappelijke Voorbereiding Milieubeleid op lange termijn,

Ingesteld 18 juli 1973, opgeheven 8 februari 1974.

Dr. Ir. W. J. Beek, *voorzitter*

lid Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid

Prof. Dr. H. van Genderen

hoogleraar biologische toxicologie, Rijksuniversiteit Utrecht

Dr. L. Ginjaar

directeur Studie- en informatiecentrum TNO voor het onderzoek ten dienste van het milieubeheer

F. G. Kordes

directeur Overheidsorganisatie en -automatisering, Binnenlandse Zaken

Prof. Dr. D. J. Kuenen

hoogleraar in de milieu-biologie, Rijksuniversiteit Leiden

Prof. Dr. J. G. Lambooy

hoogleraar economische geografie en regionale economie, Universiteit van Amsterdam

Dr. Ir. A. P. Oele

burgemeester van Delft

Prof. Dr. Ir. H. Pouderooyen

hoogleraar vervoerstechniek K.M.A.

Ir. W. C. Rey

directeur-generaal milieuhygiëne, voorzitter Interdepartementale coördinatiecommissie voor Milieuhygiëne;

Prof. Dr. H. M. in 't Veld-Langeveld

lid Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid

Mr. J. Witsen

directeur Algemene Zaken Rijks Planologische Dienst

Drs. P. den Hoed, *secretaris*

medewerker Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid

Bijlage 3

Overzicht van de publikaties

1. Rapporten aan de Regering*

Introductie, Taak, plaats en werkwijze (1974).

1. *Europese Unie* (1974).
2. *Structuur van de Nederlandse economie* (1974).
3. *Energiebeleid op langere termijn* (1974).
1 t/m 3 gebundeld in één publicatie**
4. *Milieubeleid* (1974).
5. *Bevolkingsprognoses* (1974).
6. *De organisatie van het openbaar bestuur* (1975).
7. *Buitenlandse invloeden op Nederland: Internationale migratie* (1976).
8. *Buitenlandse invloeden op Nederland: Beschikbaarheid van wetenschappelijke en technische kennis* (1976).
9. *Commentaar op de Discussienota Sectorraden Wetenschapsbeleid* (1976).
10. *Commentaar op de nota Contouren van een toekomstig onderwijsbestel* (1976).
11. *Overzicht externe adviesorganen van de centrale overheid* (1976).
12. *Externe adviesorganen van de centrale overheid, Beschrijving, ontwikkelingen, aanbevelingen* (1977).
13. *Maken wij er werk van? Verkenningen omtrent de verhouding tussen de actieven en niet-actieven* (1977).
14. *Overzicht interne adviesorganen van de centrale overheid* (1977).
15. *De komende vijfentwintig jaar, Een toekomstverkenning voor Nederland* (1977).
16. *Over sociale ongelijkheid, Een beleidsgerichte probleemverkenning* (1977).

2. Voorstudies en achtergronden

W. A. W. van Walstijn: *Kansen op onderwijs, Een literatuurstudie over ongelijkheid in het Nederlandse onderwijs*. M.m.v. L. J. Th. van der Kamp en M. van der Kamp (1975).

I. J. Schoonenboom en H. M. In 't Veld-Langeveld: *De emancipatie van de vrouw* (1976).

G. R. Mustert: *Van dubbeltjes en kwartjes, Een literatuurstudie over ongelijkheid in de Nederlandse inkomensverdeling* (1976).

De verdeling en de waardering van arbeid: Een studie over ongelijkheid op de arbeidsmarkt. Door J. A. M. van Wezel, A. L. J. van Büchem, A. M. C. Visser e.a. (1976).
Adviseren aan de Overheid. Met bijdragen van A. Ch. M. Rijnen, H. G. Robers-Obbes, J. van Putten e.a. (1977).

3. Werkdocumenten***

Interimrapport Buitenwereld (1974)

Tussentijds verslag van de Commissie A.T.V. (1974).

A. A. J. Pols: *Nota Systeemdynamica* (1974)

Vooronderstellingen voor een Verrassingsvrije Toekomstverkenning (1975).

Tweede tussentijds verslag van de Commissie A.T.V. (1975).

Coördinatie en integratie van wetgeving, Een voorstel voor een W.R.R.-voorstudie (1976).

Derde tussentijds verslag van de Commissie A.T.V. (1976).

W. M. de Jong en G. W. Rathenau: *The future availability of energy to the Netherlands, Nota ten behoeve van de commissie Algemene Toekomstverkenning*.

C. J. E. Schuurmans: *Klimaatsveranderingen, oorzaken en mogelijke consequenties, Nota ten behoeve van de commissie Algemene Toekomstverkenning*.

H. A. Brasz, F. Fleurke: *Sturing, organisatie en participatie, Nota ten behoeve van de commissie Algemene Toekomstverkenning*.

I. Th. M. Snellen: *Organisatie en participatie in wisselwerking met sturing van de Nederlandse samenleving, Nota ten behoeve van de commissie Algemene Toekomstverkenning*.

H. de Graaf: *Sociale dienstverlening en sociale hulpverlening, Nota ten behoeve van de commissie Algemene Toekomstverkenning*.

H. H. W. Hogerzeil, B.M.S. van Praag: *Gezondheidszorg, Nota ten behoeve van de commissie Algemene Toekomstverkenning*.

S. Wiegersma: *Onderwijs, Nota ten behoeve van de commissie Algemene Toekomstverkenning*.

W. P. Knulst: *Vrije tijd, Nota ten behoeve van de commissie Algemene Toekomstverkenning.*

E. Bloembergen, H. Schaafsma: *Massamedia, informatie en communicatie, Nota ten behoeve van de commissie Algemene Toekomstverkenning.*

J. C. E. Maas e.a.: *De berichtenoverdracht via PTT, Nota ten behoeve van de commissie Algemene Toekomstverkenning.*

C. I. Dessaur, L. G. H. Gunther Moor: *Openbare orde en criminaliteit I en II, Nota ten behoeve van de commissie Algemene Toekomstverkenning.*

G. R. Mustert: *Arbeid van nu tot 2000, Nota ten behoeve van de commissie Algemene Toekomstverkenning.*

J. Kooyman: *Twee perspectivische tekeningen van de Nederlandse economie tot 2000, Nota ten behoeve van de commissie Algemene Toekomstverkenning.*

A. Dekker: *Huisvesting, woonomgeving en ruimtelijke ordening, Nota ten behoeve van de commissie Algemene Toekomstverkenning.*

G. Hupkes: *Verkeer, Nota ten behoeve van de commissie Algemene Toekomstverkenning.*

P. Schaake, W. Tinbergen: *Energieverbruik en de hierdoor veroorzaakte milieuverontreiniging, Nota ten behoeve van de commissie algemene Toekomstverkenning.*

G. J. Baayens, R. Meyer: *Landschap en natuurlijk milieu, Nota ten behoeve van de commissie Algemene Toekomstverkenning.*

Evaluatie Algemene Toekomstverkenning (1977).

• De 'Rapporten aan de Regering' en de 'Voorstudies en achtergronden' zijn verschenen bij de Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage.

** De tekst van de Rapporten 1 tot en met 6 is tevens integraal gepubliceerd in de *Staatscourant*.

*** Op aanvraag te verkrijgen.

In de reeks Rapporten aan de Regering zijn tot nu toe verschenen:

1. Europese Unie
2. Structuur van de Nederlandse economie
3. Energiebeleid
Gebundeld in één publikatie (1974)
4. Milieubeleid (1974)
5. Bevolkingsprognose (1974)
6. De organisatie van het openbaar bestuur (1975)*
7. Buitenlandse invloeden op Nederland: Internationale migratie (1976)
8. Buitenlandse invloeden op Nederland: Beschikbaarheid van wetenschappelijke en technische kennis (1976)
9. Commentaar op de Discussienota Sectorraden (1976)
10. Commentaar op de nota Contouren van een toekomstig onderwijsbestel (1976)
11. Overzicht externe adviesorganen van de centrale overheid (1976)
12. Externe adviesorganen van de centrale overheid (1977)
13. Maken wij er werk van? Verkenningen omtrent de verhouding tussen actieven en niet-actieven (1977)
14. Interne adviesorganen van de centrale overheid (1977)
15. De komende vijftig jaar. Een toekomstverkenning voor Nederland (1977)
16. Over sociale ongelijkheid. Een beleidsgerichte probleemverkenning (1977)

In de reeks Voorstudies en Achtergronden zijn tot nu toe verschenen:

W. A. W. van Walstijn e.a.: Kansen op Onderwijs; een literatuurstudie over ongelijkheid in het Nederlandse onderwijs (1975)*

I. J. Schoonenboom en H. M. in 't Veld-Langeveld: De emancipatie van de vrouw (1976)

G. R. Mustert: Van dubbeltjes en kwartjes; een literatuurstudie over ongelijkheid in de Nederlandse inkomensverdeling (1976)

Instituut voor Sociaal-Wetenschappelijk Onderzoek van de Katholieke Hogeschool Tilburg: De verdeling en de waardering van arbeid; een studie over ongelijkheid in het arbeidsbestel (1976)*

'Adviseren aan de Overheid', met bijdragen van economische, juridische en politicologische bestuurskundigen (1977)

Alle publikaties van de Raad zijn verkrijgbaar via de Staatsuitgeverij, Christoffel Plantijnstraat 1, Den Haag, telefoon 070-62 45 51.

Op aanvraag is gratis verkrijgbaar bij de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid het 'Mededelingenblad W.R.R.'

Inlichtingen over het werk van de W.R.R. zijn verkrijgbaar bij het Bureau van de W.R.R., Plein 1813, nr. 2, Den Haag, telefoon 070-61 40 31, tst. 4451.

▪ Uitverkocht.